



UNIVERZITET U BANJOJ LUCI
UNIVERSITY OF BANJA LUKA

FILOZOFSKI FAKULTET
FACULTY OF PHILOSOPHY



**PARENTIFIKACIJA, GENERALNA PORODIČNA
DISFUNKCIONALNOST I KRITERIJUMI
ODABIRA ZANIMANJA**

MASTER RAD

Mentor:

Prof. dr Siniša Subotić

Student:

Zorica Pušić

Banja Luka, 2024. godine



UNIVERZITET U BANJOJ LUCI
UNIVERSITY OF BANJA LUKA

FILOZOFSKI FAKULTET
FACULTY OF PHILOSOPHY



PARENTIFICATION, GENERAL FAMILY DYSFUNCTIONALITY, AND CRITERIA FOR CHOOSING OCCUPATIONS

MASTER THESIS

Mentor:

Siniša Subotić, Associate Professor

Candidate:

Zorica Pušić

Banja Luka, 2024

Mentor: Prof. dr Siniša Subotić, Univerzitet u Banjoj Luci, Prirodno-matematički fakultet

Naslov master rada: *Parentifikacija, generalna porodična disfunkcionalnost i kriterijumi odabira zanimanja*

Sažetak

Cilj ovog istraživanja bio je provjera veze instrumentalne i emocionalne parentifikacije i nivoa generalne porodične disfunkcionalnosti sa različitim motivima za odabir profesije: na nivou odabira studija i odabira radnog angažmana. Dodatno, izvršeno je i poređenje prosječnih skorova parentifikacije i porodične disfunkcionalnosti kod studenata i radnika iz tzv. pomagačkih i nepomagačkih profesija. Uzorak je obuhvatio 456 odraslih ispitanika sa teritorije BiH, uzrasnog raspona od 18 do 45 godina ($M=26.26$), kojim su obuhvaćeni poduzorci studenata i radno angažovanih osoba. Interes za profesiju se izdvaja kao najvažniji kriterijum za odabir zanimanja, kako za studente (84.2%) tako i za radno angažovane ispitanike (51.8%). Na nivou kriterijuma za odabir studija, korelacioni trendovi sugerišu da iskustvo porodične disfunkcionalnosti i parentifikacije blago korespondira sa afinitetima ka pomažućim motivima, dok su istovremeno povezani sa sniženom brigom o kasnijoj mogućnosti zaposlenja. Kod kriterijuma za odabir radnog angažmana, iskustvo porodične disfunkcionalnosti i parentifikacija koreliraju sa većom šansom da se izbor vrši po principu jedine dostupne prilike. Kada je riječ o odnosu parentifikacije i porodične disfunkcionalnosti sa pomagačkim ili nepomagačkim statusom profesije, dobijene su parcijalne potvrde očekivanih trendova iz ranijih istraživanja – u kojima se uočavaju veze između povišene parentifikacije i porodične disfunkcionalnosti sa odabirom pomagačkih zanimanja. Javljaju se viši skorovi porodične disfunkcionalnosti kod osoba koje biraju pomagačke studije i radne angažmane, ali bez funkcionalnih razlika koje se mogu uočiti na planu emocionalne ili instrumentalne parentifikacije. Iako sa relativno niskim intenzitetima statističkih efekata, dobijeni nalazi reflektuju potencijalne mehanizme kojima parentifikacija i porodična disfunkcija mogu da informišu donošenje karijernih odluka. Pri tome je važno naglasiti da se stiče dojam mnogo kompleksnijih mehanizama u pozadini ovih relacija, pri čemu su parentifikacija i porodična disfunkcionalnost samo neki od mnogobrojnih kriterijuma koje treba uzeti u obzir kada se ispituje problematika odabira zanimanja.

Ključne riječi: parentifikacija, porodična disfunkcionalnost, pomagačka i nepomagačka zanimanja, odabir zanimanja

Naučna oblast: Društvene nauke

Naučno polje: Psihologija

CERIF klasifikacija: S260 – Psihologija

Ova master teza je dostupna za javnu distribuciju u okvirima licence nekomercijalnog autorstva (CC BYNC), kojom se dozvoljava svaka nekomercijalna upotreba, distribucija i reprodukcija na različitim medijima, pod uslovom da se navedu originalni autor i izvor.

Mentor: Siniša Subotić, PhD, Associate Professor, University of Banja Luka, Faculty of Natural Sciences and Mathematics

Thesis Title: *Parentification, general family dysfunctionality, and criteria for choosing occupations*

Abstract

The aim of this research was to examine the relationship between instrumental and emotional parentification and the level of general family dysfunctionality with different motives for choosing a profession: at the level of choosing a study and choosing a work engagement. In addition, there was a comparison of the average scores of parentification and family dysfunction among students and workers from the so-called helping and non-helping professions. The sample included 456 adult respondents from the B&H, ages from 18 to 45 ($M=26.26$) years, which included sub-samples of students and employees. Interest in the profession stands out as the most important criterion for choosing a profession, both for students (84.2%) and for employed respondents (51.8%). At the level of study selection criteria, correlational trends suggest that the experience of family dysfunctionality and parentification slightly correspond with affinities towards helping motives, while at the same time they are associated with reduced concern about later employment opportunities. Regarding the criteria for choosing a work engagement, the experience of family dysfunctionality and parentification correlate with a higher chance that the choice is made based on the principle of mere availability. When it comes to the relationship between parentification and family dysfunction with the helping or non-helping status of the profession, partial confirmations of the expected trends from earlier research were obtained – in which connections between increased parentification and family dysfunction with the choice of helping occupations tend to be observed. Higher scores of family dysfunction were observed for helping studies and work engagement groups, but without functional differences that can be observed in terms of emotional or instrumental parentification. Although the statistical effect sizes were relatively low, the obtained findings reflect potential mechanisms by which parentification and family dysfunction can inform career decision-making. In doing so, it is important to emphasize that one gets the impression of much more complex mechanisms in the background of these relationships, whereby

parentification and family dysfunction are only a small subset of criteria that should be taken into consideration when examining the issue of choosing s profession.

Keywords: *parentification, family dysfunction, helping and non-helping professions, career choice*

Scientific area: Social Sciences

Scientific field: Psychology

CERIF Classification: S260 – Psychology

This master thesis is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Noncommercial License (CC BY-NC), which permits any noncommercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Sadržaj

Sažetak	1
Abstract.....	3
Uvod	7
Parentifikacija: definicija i vrste	7
Parentifikacija i odabir zanimanja.....	8
Generalna porodična disfunkcija i odabir zanimanja.....	9
Cilj istraživanja	10
Metod	13
Uzorak	13
Prikupljanje podataka.....	15
Varijable i instrumenti.....	15
Analitičko-statistička obrada podataka	16
Rezultati.....	18
Upitnik parentifikacije: eksplorativna faktorska analiza.....	18
Deskriptivna statistika i korelacije dimenzija parentifikacije i porodične disfunkcionalnosti	19
Korelacije kriterijuma za studiranje i radni angažman sa dimenzijama parentifikacije i porodične disfunkcionalnosti	20
Razlike u parentifikaciji i porodičnoj disfunkcionalnosti između pomagačkih i nepomagačkih zanimanja	22
Diskusija.....	26
Zaključak i ograničenja istraživanja.....	30
Literatura.....	33

Biografija autora	37
--------------------------------	-----------

Uvod

Parentifikacija: definicija i vrste

Parentifikacija je termin koji se odnosi na inverzne uloge u odnosu roditelj-dijete i označava takav odnos u kome se djetetu nameću uloge i odgovornosti roditelja, zapostavljajući djetetove potrebe (Bryce et al., 2023; Yew et al., 2017; Hooper, 2007). U literaturi je česta podjela konstrukta parentifikacije u dvije međusobno povezane dimenzije: instrumentalnu i emocionalnu (Yew et al., 2017; Hooper, 2007). *Instrumentalna parentifikacija* podrazumijeva preuzimanje kućnih obaveza i fizičke brige o sibličima i/ili roditeljima od strane djeteta (na način koji nije u skladu sa djetetovim uzrastom), dok *emocionalna parentifikacija* podrazumijeva preuzimanje uloge savjetnika, koji brine o mentalnom i emocionalnom blagostanju roditelja.

Ključni aspekt parentifikacije tiče se toga da uloga koju dijete preuzima nije u skladu sa djetetovim stadijumom razvoja i uzrastom i potrebe djeteta su često zanemarene ili stavljene u drugi plan, u odnosu na potrebe drugih članova porodice – roditelje ili druge sibilinge, koje se nalaze u prvom planu. Roditelji ne reaguju na potrebe djeteta i dijete uče da je primarni način za uspostavljanje veze sa roditeljima briga o njihovim potrebama (DiCaccavo, 2002).

Parentifikacija može da vodi u zanemarivanje djetetovih individualnih potreba i potreba za emocionalnim i instrumentalnim povezivanjem sa roditeljima. Odnosno, šteta po djecu se ogleda u tome što roditelj prestaje da djeluje kao regulator porodičnog sistema i bitnih aspekata života djeteta. Uskraćivanje roditeljske uloge prisiljava djecu na pokušaj upravljanja, regulisanja i stabilizacije porodičnog sistema, oduzimajući u procesu djeci mogućnost i resurse za fokusiranje na vlastiti razvoj (Borchet et al., 2021).

Istraživanja donekle sugerišu (npr., Hooper et al., 2008; Hooper & Wallace, 2010; McMahon & Luthar, 2007) da je emocionalna parentifikacija štetnija po djecu od instrumentalne parentifikacije – koja u određenom intenzitetu i kontekstu ne mora biti negativna po dijete ili čak može blago pozitivno da korelira sa nekim ishodima, poput npr. boljeg školskog postignuća (Borchet et al., 2021). Međutim, nalazi o vezi specifičnih dimenzija parentifikacije sa štetnim ishodima nisu konzistentni i zavise od tipa mjerenja, intenziteta, konteksta, toga koliko je parentifikacija doživljena kao „nefer“ i drugih faktora (Borchet et al., 2021; Hooper & Wallace, 2010; Jurkovic et al., 2001; McMahon & Luthar, 2007; Tompkins, 2007). Treba imati u vidu i da relativno mali broj istraživanja ispituje zasebne efekte dimenzija parentifikacije na različite ishode i da je relativno uobičajeno posmatranje ovog konstrukta putem jedinstvenog skora parentifikacije.

U vezi sa instrumentalnom parentifikacijom neophodno je istaći da se norme i očekivanja toga šta je prihvatljiv i adaptivan nivo uključivanja djece u porodične obaveze mijenja u funkciji uzrasta i da je zbog toga na adolescentskom uzrastu teže podvući jasnu granicu šta je primjerena, a šta neprimjerena podjela dužnosti i obaveza. Da li je nešto instrumentalna parentifikacija ne svodi se samo na to šta su konkretno zadaci, već da u njihovoj osnovi leži izokrenuta porodična hijerarhija i zamagljene granice između članova porodice (Borchet et al., 2021; Kerig, 2005).

Parentifikacija i odabir zanimanja

Jedna od posljedica zanemarenih potreba djeteta jeste da su djeca koja odrastaju u uslovima parentifikacije pod konstantnom brigom i anksioznošću jer imaju zadatak da sve vrijeme brinu o svojim roditeljima (ili drugim članovima porodice) (Woititz, 1992). Strategija neprestane brige o drugome se dalje uspostavlja u odraslom dobu, pošto individue koje su bile izložene parentifikaciji razvijaju unutrašnji radni model po kojem treba da se kontinuirano stavljaju na uslugu drugima. S obzirom na složen uticaj, možemo pretpostaviti da je iskustvo parentifikacije povezano i sa donošenjem bitnih životnih odluka, kao što je izbor buduće profesije. Odabir zanimanja predstavlja jednu od ključnih životnih odluka, sa značajnim dugoročnim posljedicama. S obzirom na to da su u donošenje ovako važne odluke uključeni i kognitivni i emocionalni faktori, jedan od bitnih kriterijuma za odabir zanimanja može biti to da li je zanimanje pomagačko, tj. da li je njegova primarna uloga pomaganje drugim ljudima (Braunstein-Bercovitz et al., 2014). Pomažuća, odnosno pomagačka zanimanja su ona koja u svom opisu djelovanja imaju aktivnosti vezane za dobrobit pojedinca i asistenciju u izazovima u fizičkom, psihičkom, intelektualnom i emocionalnom blagostanju osobe (Bryce et al., 2023). Dosadašnji nalazi govore u prilog postojanja povezanosti parentifikacije sa odabirom pomagačkih zanimanja, tj. studenti pomagačkih zanimanja tipično navode više iskustava parentifikacije u odnosu na nepomagačka zanimanja (Braunstein-Bercovitz et al., 2014; DiCaccavo, 2002; Fussell & Bonney, 1990; Nikcevic et al., 2007; Yew et al., 2017). DiCaccavo (2002) navodi dva glavna razloga za veću zastupljenost parentifikacije kod studenata pomagačkih struka. Prvi razlog je da iskustvo parentifikacije potiče pojedinca za razvijanje vještina koje će mu pomoći da bolje razumije psihološke zahtjeve drugih. Drugi razlog je da im rad sa klijentima pomaže u nošenju sa vlastitim poteškoćama.

Efekti parentifikacije na izbor zanimanja nisu nužno negativna stvar, tj. neka istraživanja govore i o pozitivnim posljedicama parentifikacije, koje se ogledaju u vještinama kao što su: odgovornost, pouzdanost, nesebičnost i interpersonalne vještine, koje su veoma korisne za one koji

izaberu pomažuća zanimanja (Bryce et al., 2023; Hooper, 2007; Kuperminc et al., 2009; van der Mijl & Vingerhoets, 2017; Yew et al., 2017). Takođe, parentifikacija je, makar u nekim pomagačkim zanimanja, u vezi sa višim skorovima rezilijentnosti (van der Mijl & Vingerhoets, 2017; Yew et al., 2017) i empatije (van der Mijl & Vingerhoets, 2017). Važno je naglasiti da smjer kauzaliteta, (ne)linearnost i tačni mehanizmi u osnovi relacije parentifikacije sa „pozitivnim ishodima“ nisu sasvim jasni (Kuperminc et al., 2009; van der Mijl & Vingerhoets, 2017), ali vjerovatno je primjereno govoriti o „kompetenciji uz cijenu“ (Kuperminc et al., 2009, p. 15), tj. parentifikacija vjerovatno može da bude izvor i kompetentnosti/vještina i distresa/problema, zavisno od intenziteta, konteksta i drugih moderacijskih faktora (Kuperminc et al., 2009; van der Mijl & Vingerhoets, 2017).

Generalna porodična disfunkcija i odabir zanimanja

Porodična dinamika se odnosi na interakcije, obrasce ponašanja i odnose unutar porodice i uključuje sve procese koji se dešavaju među članovima porodice i načine na koji porodica funkcioniše kao cjelina. Porodična disfunkcija podrazumijeva porodičnu dinamiku i postupanja koji ne odgovaraju adekvatno na razvojne potrebe članova porodice, koju karakteriše neefikasan način ili odlaganje rješavanja problema i česte krize (Minić, 2009), a potencijalno i širok spektar konflikata i adverzivnih ili traumatičnih iskustava, uključujući: zlostavljanje, zanemarivanje, psihičke i fizičke bolesti, parentifikaciju i sl. (Bryce et al., 2023). Životno iskustvo u disfunkcionalnom porodičnom okruženju je razvojno nepovoljno, odlikuje ga nedostatak intimnosti, usamljenost, neizvjesnost, zanemarivanje; potrebe djece su često na drugom mjestu, u odnosu na potrebe drugih članova porodice (Bryce et al., 2023). Odrastanje u porodici koja funkcioniše na takav način ima brojne, često negativne posljedice na razvoj ličnosti i ostale aspekte života pojedinca. Slično kao i u slučaju parentifikacije, kao jednog od aspekata porodične disfunkcije specifično, posljedice koju po jedinku ostavlja odrastanje u uslovima disfunkcionalne porodične dinamike u širem smislu takođe može imati efekte na odabir zanimanja. Odnosno, pored razmatranja načina na koji su iskustva parentifikacije povezana sa karijernim odlukama, istraživanja su se bavila i vezom odrastanja u disfunkcionalnim porodičnim okruženjima i doživljavanjem (individualne ili kumulativne) porodične traume u širem smislu, sa motivima za odabir zanimanja i karijernih puteva (Bryce et al., 2023).

Kao jedan od korisnih teorijskih okvira u ovom smislu izdvaja se Teorija izgradnje karijere (Career construction theory – CCT; Savickas, 2013). Po ovoj teoriji, percepcije karijere su

subjektivne i ključni faktori koji utiču na to kako ljudi oblikuju svoje karijere su: samorefleksija, adaptacija na životne promjene, trauma i lični razvoj (Brown et al., 2013). Trauma je jedan od ključnih koncepata u okviru teorije, a njen uticaj očituje se u oblikovanju narativa, koji obuhvata i profesionalni razvoj. U procesu pokušaja da „razriješe“ svoje lične traume i kreiraju lične narative („životne teme“), kojima traumatskim iskustvima daju smisao, ljudi formiraju različita stavove i uvjerenja, ponašaju se na specifične način i kroz taj proces stiču određene kompetencije. Traumatična iskustva iz rane mladosti i porodice se, kroz svjesne i nesvjesne procese, preoukapacije i akcije, potencijalno oblikuju u pomažuće uloge – odabirom pomagačkih zanimanja (Brown & Lent, 2013; Bryce et al., 2023; Sellers & Hunter, 2005).

Cilj istraživanja

U dosadašnjoj literaturi na temu veze parentifikacije i porodične disfunkcije u širem smislu sa jedne strane i karijernih odluka sa druge strane, se može uočiti veći broj nedostataka. Prije svega, tipično se ne vrši ispitivanje veze odluka i motiva u vezi sa odabirom karijere u odnosu na specifične poddimenzije parentifikacije (emocionalne ili instrumentalne), već se u razmatranjima dominantno koriste zbirni skorovi sa upitnika parentifikacije ili na drugi način (npr. intervjui) izdvojene opšte parentifikacijske teme. Dalje, kada se vrše ispitivanja unutar konkretnih zanimanja, uzorkovanje je najčešće vrlo ciljano i preselekcionisano. Tako postoje fokusirane komparacije malog broja specifičnih, naglašeno različitih, „prototipalnih“ pomažućih i nepomažućih profesija – npr. psihologija u odnosu na fiziku (Fussell & Bonney, 1990). Postoje i ispitivanja različitih specijalizacija unutar iste profesije – npr. studenti sa i bez kliničkih aspiracija (Yew et al., 2017). Neka ispitivanja fokusiraju se samo na specifična usmjerenja unutar jedne pomažuće profesije, bez direktne kontrolne komparacije u odnosu na nepomažuće profesije (DiCaccavo, 2002).

Kao neki od glavnih motiva za izbor zanimanja kod studenata koji biraju da se bave pomagačkim zanimanjem često se navode: lična iskustva primanja pomoći od strane profesionalaca, doživljaj gubitka (smrt, razdvajanje), želja da se pomogne drugima u sličnim situacijama u kojima su oni bili, potreba za razumijevanje vlastitog ponašanja i ponašanja porodice, satisfakcija nakon pružanja pomoći drugima i dr. (Bryce et al., 2023; Huynh & Rhodes, 2011). Nalazi iz nedavnog sistematskog pregleda na temu veze karijernih odluka sa doživljajima advezivnih iskustava tokom djetinjstva kod osoba iz pomažućih profesija (Bryce et al., 2023) pokazuju da i kumulativna trauma, kao reprezent generalne porodične disfunkcionalnost, kao i

parentifikacija specifično, ostvaruju veze sa karijernim odlukama, posebno u profesionalnim domenima poput psihologije i savjetovanja, socijalnog rada i zdravstvenih nauka.

U okviru ovog istraživanja, izvršen je pokušaj da se ustanovi veza specifičnih aspekata parentifikacije – instrumentalne i emocionalne, kao i nivoa generalne porodične disfunkcionalnosti iz perioda odrastanja, sa individualnim motivima za odabir profesije na dva nivoa: 1) odabir studija i 2) odabir aktuelnog radnog angažmana (u zavisnosti od toga da li je ispitanik student ili radno angažovano lice). Lista motiva za odabir zanimanja je kreirana zasebno za studiranje i radni angažman, i obuhvatila je široki spektar motiva koje osobe mogu uzeti u obzir prilikom karijernih odabira – i u okviru pomagačkih i okviru nepomagačkih profesija. U kontekstu porodične disfunkcionalnosti iz perioda odrastanja, akcent je stavljen na opštu disfunkcionalnu klimu i dinamiku (Stratton et al., 2010), umjesto na individualna adverzivna iskustva ili specifične podaspekte disfunkcionalnosti ili traume. Ovakav pristup posmatranju problematike istraživanja je zasnovan na nedavnoj sistematizaciji nalaza na ovu temu, koju su sproveli Brajs i saradnici (Bryce et al.; 2023), a koji mnogo više akcentira kumulativne efekte i generalne životne teme i narative koji se javljaju kao odgovor na disfunkciju i traumu u širem smislu, nego što se bavi individualnim mehanizmima koji bi ležali u osnovi odnosa specifičnih trauma i karijernih odluka. Odnosno, u ovom istraživanju su kao prediktori motiva u vezi sa karijernim odabirima korišteni: a) generalna porodična disfunkcija (porodična klima, dinamika, prevazilaženje problema i interpersonalno povjerenje), koja predstavlja nešto opštiju mjeru i b) emocionalna i instrumentalna parentifikacija, kao nešto uža, domenski specifičniji aspekti potencijalno nefunkcionalne porodične dinamike.

Dalje, u istraživanju je izvršena i komparacija prosječnih skorova dimenzija parentifikacije i opšte porodične disfunkcije u odnosu na pomagačko-nepomagački status studija, odnosno radnog angažmana, uz opasku da je ideja u ovom pogledu bila da se „zabaci široka mreža“, tj. da se u obzir uzme veći broj različitih relevantnih zanimanja – a ne da se posmatraju samo izdvojene podgrupe specifičnih zanimanja – i da se provjeri da li se očekivani trendovi viših skorova parentifikacije i porodične disfunkcije javljaju na krovnom, agregiranom nivou pomažućih u odnosu na nepomažuće profesije. Kategorizacija pomagačkog statusa profesija za ove potrebe je izvedena u skladu sa standardnom dihotomizacijom ‘pomagačkih nasuprot nepomagačkih profesija’, koja se dominantno susreće u literaturi. Pored ovog, razmotrena je i klasifikacija pomagačkih zanimanja na podkategorije pomagačkih zanimanja u užem i širem smislu. Konkretno,

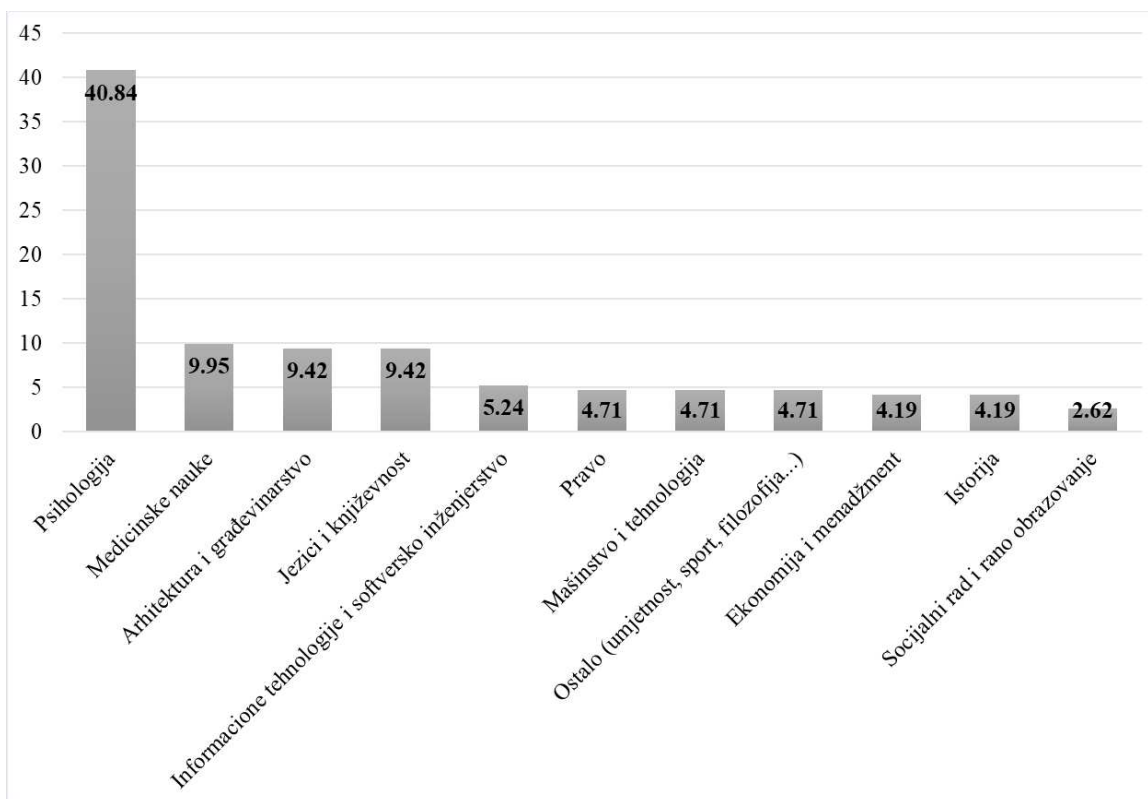
pod pomagačim profesijama u užem smislu se podrazumijevaju ona zanimanja koja su usmjerena na pomaganje drugim ljudima u rješavanju njihovih problema, a zajednička karakteristika im je lični kontakt klijenta i pomagača. U ovu grupu se načelno mogu svrstati zanimanja poput: psihologije, psihoterapije i savjetovanja, socijalnog rada, defektologije, određenih grana medicinsko-zdravstvenih nauka i dr. Pod pomagačkim profesijama u širem smislu se podrazumijevaju profesije koje takođe brinu o dobrobiti pojedinca, ali primarni fokus nije rješavanje problema pojedinca. U ovu kategoriju se načelno mogu svrstati zanimanja poput: vaspitno-obrazovnog rada, sociologije, pedagogije, bezbjednosnih nauka i dr. Nepomažuća zanimanja su ona zanimanja u čijem primarnom fokusu nije briga o blagostanju individue, iako posljedično mogu da imaju uticaj na poboljšanje kvaliteta života ljudi. Neka od zanimanja iz ove kategorije su: elektrotehnika, istorija, jezici i književnost, mašinstvo, ekonomija, matematika i informarika, biologija, filozofija, ekologija... Ovakva pridodana predložena trojna podjela pomagačko-nepomagačkog statusa profesije je racionalistički određena, imajući u vidu da se u istraživanjima često kompariraju „prototipalne“ pomažuće i nepomažuće profesije, dok se druge profesije sa spektra tipično ne uzimaju u obzir. Takođe, ovakva podjela je inspirisana i nalazima nekih istraživanja koja pronalaze razlike čak i unutar samih generalnih grupa pomažućih profesija (Yew et al., 2017), što ukazuje na potrebu da se klasifikacija pomagačko-nepomagačkog statusa profesija učini nešto finijom.

Metod

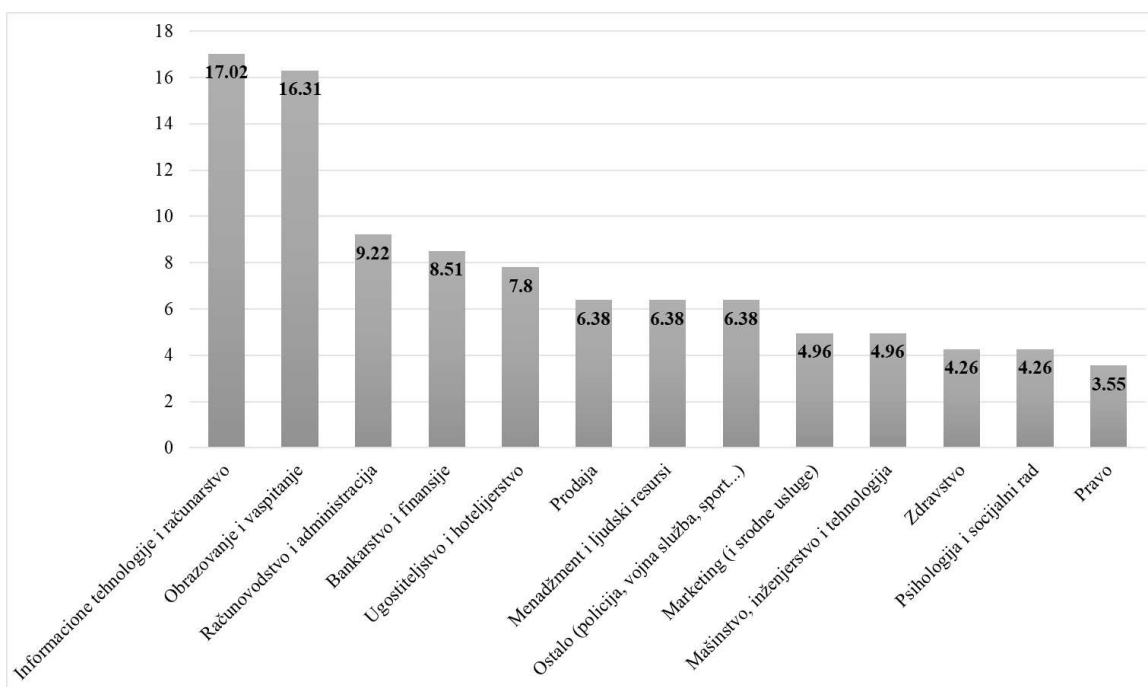
Uzorak

Uzorak istraživanja je bio prigodnog, heterogenog karaktera i obuhvatio je ukupno 456 odraslih ispitanika sa BiH teritorije (79.8% iz Republike Srpske), od čega su većina bile žene (73%). Zahvaćen je uzrasni raspon od 18 do 45 godina starosti, sa prosječnim uzrastom od 26.25 ($SD=6.51$) godina. Uzorkom su konceptualno obuhvaćene dvije podgrupe ispitanika: 1) ispitanici koji imaju status studenta ($N=240$) i 2) ispitanici koji imaju neki vid radnog angažmana ($N=282$; od toga: 7% ima honorarne radne angažmane, 13.6% je zaposleno na privremeno/određeno, 41.2% je zaposleno na stalno/neodređeno). Postoji određeno preklapanje između ovih podgrupa, jer okvirno oko trećine studenata uporedo sa studiranjem prijavljuje i neke vidove radnih angažmana. U skladu s ovim, razmotrena je opcija isključivanja iz uzorka ispitanika koji imaju preklapajuće studentske i radne statuse, ali kako zbog toga dolazi do osjetnog gubitka statističke snage analiza (Faul et al., 2007), svi ispitanici su zadržani u glavnom uzorku, tj. korišteni su u glavnim prikazanim analizama, a paralelno su isprobane i po potrebi prikazane verzije analiza iz kojih su ovi ispitanici isključeni. Slično je učinjeno i sa ispitanicima za koje iz priloženih odgovora nije bilo moguće precizno ustanoviti da li pripadaju pomažućim ili nepomažućim profesijama – ovi ispitanici su zadržani u korelacionim provjerama motiva za odabir profesije (studija ili radnog angažmana), ali su isključeni iz provjera grupnih razlika u prosječnim skorovima po pomažuće-nepomažućim kategorijama.

Kada je riječ o obuhvaćenim profesijama ispitanika, najzastupljenije kategorije profesija na nivou studija su prikazane na Slici 1, a najzastupljenije kategorije profesija na nivou radnih angažmana su date na Slici 2. Prikazane kategorije su sažete iz konkretnih navoda ispitanika o njihovim sudijskim i radnim usmjerenjima, tj. predstavljaju aproksimativne tematske agregacije (na osnovu šire generalne tematske sličnosti zahvaćenih profesija).



Slika 1. Procentualna zastupljenost generalnih obuhvaćenih kategorija profesija ispitanika na nivou studija.



Slika 2. Procentualna zastupljenost generalnih obuhvaćenih kategorija profesija ispitanika na nivou radnih angažmana.

Prikupljanje podataka

Proces prikupljanja podataka je realizovan onlajn, uz pomoć internet ankete, koja je kreirana u 1K platformi (<https://www.1ka.si/d/en>). Anketa je bila anonimna, dobrovoljna i sadržavala je osnovne informacije o svrsi istraživanja i namjeni podataka, uz priložene kontakt informacije u slučaju javljanja nejasnoća ili distresa prouzrokovanog samim sadržajem ankete.

Prije glavnog prikupljanja podataka, izvršena je mini-pilot provjera, na prigodnom uzorku studenata i kolega iz psihološke struke koji su imali zadatak da pregledaju preliminarne verzije instrumenata i vrate komentare u vezi sa njihovom obuhvatnošću i razumljivošću sadržinskih formulacija.

Varijable i instrumenti

Upitnik parentifikacije – je konstruisan za potrebe ovog istraživanja. Odlučeno je da se izvrši konstrukcija novog instrumenta zbog limitirane raspoloživosti postojećih mjera, kao i zbog činjenice da neke od njih ne prave razliku između emocionalnu i instrumentalne parentifikacije. Prilikom konstrukcije novog instrumenta, kao polazna inspiracija su poslužile mjere poput „Upitnika porodičnog funkcionisanja“ (Roncone et al., 2007), „Upitnika parentifikacije“ (Hooper & Wallace, 2010) i „Inventara parentifikacije“ (Hooper et al., 2011). Preliminarni set kreiranih stavki bio je sačinjen od 13 tvrdnji (emocionalne i instrumentalne) parentifikacije, koje su prethodno prošle mini-pilot testiranje u pripremnoj fazi istraživanja. Sve stavke su date na petospetenoj skali za odgovaranje (od „1=nimalo tačno“ do „5=veoma tačno“). Formulacije stavki, dimenzionalnost skale i informacije o pouzdanosti, deskriptivnim statističkim parametrima i interkorelacijama date su u Tabelama 1 i 2 i na Slici 3 u okviru Rezultata.

Indeks porodičnog funkcionisanja i promjena (SCORE-15; Stratton et al., 2010) – korišten je kao mjera generalne porodične nefunkcionalnosti. SCORE-15 obuhvata 15 stavki, koje mjere različite aspekte disfunkcionalne porodične dinamike, uključujući lošu i neprijatnu komunikaciju, klimu i interpersonalne odnose, poteškoće sa rješavanjem problema i učestalost porodičnih kriznih situacija. Ova skala se tipično koristi za proces praćenja promjene unutar terapijskih intervencija. Postoje priloženi BiH i srpski prevodi ovog instrumenta (<https://www.aft.org.uk/page/scoretranslations>), ali je za potrebe ovog istraživanja izvršeno određeno adaptiranje ovih prevoda, kako bi se bolje prilagodili srpskoj ijekavici i kontekstu i istraživačkoj namjeni istraživanja (na neke leksičke izmjene je ukazano od strane kolega koji su

učestvovali u mini-pilot testu preliminarne forme Upitnika parentifikacije). U ovom smislu je i skala za odgovore simplifikovana na petospeteni Likertov raspon od 1=nimalo karakteristično do 5=veoma karakteristično (dok se u originalnoj verziji od ispitanika traži da stavke procijene po principu „1=Opisuje nas: veoma dobro“ do „Opisuje nas: uopšte ne“). Primjeri stavki: „U našoj porodici vlada tuga i mizerija.“; „U mojoj porodici izgleda kao da iz jedne krize ulazimo u drugu.“ Dobijena je dobra pouzdanost interne konzistencije skale: $\omega=.93$.

Liste kriterijuma / motiva za odabir studija, odnosno radnog angažmana, kreirane su za potrebe ovog istraživanja (Tabele 3 i 4 u okviru Rezultata) i obuhvataju po 11 generalnih kriterijuma za upis odabir studija, odnosno radnog angažmana, uz parcijalno preklapanje sadržaja kategorija za studiranje, odnosno rad. Prilikom konstrukcije listi, u obzir su uzeti nalazi dosadašnjih istraživanja, kao i mišljenja manjeg broja kolega i studenata psihologije, koji su konsultovani u ulaznoj mini-pilot studiji. Neki od motiva koji se navode u literaturi, ali su u pilot fazi označeni kao malo izvjesni ili suviše kontekstualno specifični (npr. odabir zanimanja zbog ličnog iskustva primanja pomoći od strane nekog profesionalaca), isključeni su sa apriori liste, ali je poredviđeno da ispitanici mogu sami da dopišu vlastite motive koji nisu dati na popisu. Nakon uvida u dobijene rezultate, zaključeno je da u odgovorima otvorenog tipa nema dovoljno kvalitativno drugačijih odgovora koji bi opravdali uvođenje novih kategorija, ali je neke od tih odgovora, uz neznate revizije (proširenja) kategorija, bilo moguće pridružiti u okvir postojećih.

Sociodemografske i kontrolne varijable. Ispitanici su dobili set standardnih sociodemografskih varijabli – na osnovu čega im je, po principu ako-onda petlji, prikazivana lista motiva za odabir studija, odnosno odabir radnog angažmana (ili oboje). Ispitanici su dobili i upite u vezi sa svojim studentskih i/ili radnim statusom i nazivima i usmjerenjima svojih odabranih profesija, iz čega je maunelno izvršena klasifikacija tipa zanimanja u pomagачka (u užem i širem smislu) i nepomagачka, odvojeno za studije i radne angažmane.

Analitičko-statistička obrada podataka

U svrhu provjere dimenzionalnosti konstruisanog upitnika parentifikacije izvršena je uzlazna eksplorativna faktorska analiza, koja je informisala način skorovanja ovog upitnika u nastavku analiza. Skorovi parentifikacije su, zajedno sa skorom generalne porodične disfunkcionalnosti, korišteni kao korelati motiva za odabir studija i radnog angažmana, pri čemu su motivi posmatrani na nivou individualnih stavki. Sve ove veze su provjerene uz pomoć bivarijacionih korelacija. Veličine korelacionih efekata i veličina uzorka nisu dozvolile da se izvrši

provjera eventualnog sistematskog variranja visina korelacija u funkciji pomagačko-nepomagačkog statusa profesije (uz napomenu da neformalna provjera nije otkrila nikakve na prvi pogled očigledne moderacijske trendove).

Kada je riječ o provjerama razlika u prosječnim skorovima parentifikacije i porodične disfunkcije u zavisnosti od pomagačko-nepomagačkog statusa profesije – ove kategorije su posmatrane kao nezavisne faktorijske varijable, dok su skorovi parentifikacije i generalne porodične disfunkcije posmatrani kao zavisne varijable. Vršene su dvije verzije ovih analiza: u jednoj je nezavisna varijabla bila dvokategorijalna (pomagačke i nepomagačke profesije), a u drugoj trokategorijalna (pomagačke u užem i širem smislu i nepomagačke profesije). Uniformnosti radi, tj. kako bi se efekti direktno mogli porediti između verzija analiza sa dvokategorijalnim i trokategorijalnim pomagačko-nepomagačkim statusom, sve ove provjere su izvršene uz pomoć ANOVA testova. Analize su vršene posebno za klasifikacije studija i radnih angažmana.

Kategorije motiva su pored unaprijed definisanih kategorija podrazumijevale i odgovore otvorenog tipa. Na osnovu analize odgovora na pitanje otvorenog tipa nije se javilo dovoljno kvalitativno drugačijih odgovora koji bi opravdali uvođenje dodatne kategorije. Neke od tih odgovora bilo moguće pridružiti u okvir postojećih, uz neznatno proširenje kategorija.

Analize su rađene u programima JASP (JASP Team, 2024), FACTOR (Ferrando & Lorenzo Seva, 2017) i Excel. Analize odgovora otvorenog tipa, tj. pravljenje kategorija pomagačko-nepomagačkog statusa profesija, sažimanje motiva za odabir profesija i deskriptivno grupisanje tipova studija i radnih angažmana vršeno je manuelno, uz kontrolnu polu-automatsku provjeru klasifikacija zasnovanu na Chatbot GPT-4o AI endžinu (<https://chat.chatbotapp.ai/?model=gpt-4o>).

Rezultati

Upitnik parentifikacije: eksplorativna faktorska analiza

Kako je upitnik parentifikacije konstruisan za potrebe ovog istraživanja, prije vršenja glavnih analiza bilo je potrebno ispitati njegovu latentnu dimenzionalnost. Ovo je učinjeno uz pomoć eksplorativne faktorske analize (EFA), zasnovane na metodu najmanjeg ranga (MRFA) i matrici polihoričnih korelacija (Ferrando & Lorenzo Seva, 2017). U skladu sa rezultatima postupka paralelne analize i načelnim apriori teorijskim očekivanjima, izdvojena su dva latentna faktora, koja objašnjavaju 57.2% dijeljene varijanse varijabli. Faktori su rotirani u kosouglu Promax poziciju. Rezultati su prikazani u Tabeli 1. Sadržaj prvog faktora odnosi se na Emocionalnu parentifikaciju, a sadržaj drugog faktora obuhvata Instrumentalnu parentifikaciju. Oba faktora su dobro definisana, sa adekvatnim internim konzistencijama. Treba naglasiti da je prisutna relativno visoka interkorelacija faktora, koja sugerise supstantivnu povezanost emocionalnog i instrumentalnog aspekta parentifikacije.

Tabela 1. *Eksplorativna faktorska analiza skale parentifikacije (matrica sklopa)*

Br.	Stavke	λ	
		F1	F2
2	Dešavalo se da sam se brinuo/la za emotivno stanje jednog ili oba roditelja.	.88	
5	Osjećao sam se kao roditelj svojim roditeljima.	.87	
3	Osjećao/la sam se kao da sam jedina osoba kojoj moji roditelji mogu da se obrate.	.85	
1	Od mene se očekivalo da utješim svoje roditelje kada su tužni ili imaju emocionalne teškoće.	.81	
6	Bio/la sam prisiljen/a da budem “sudija” kada se dešavao sukob između mojih roditelja.	.77	
4	Brinuo/la sam za emotivno stanje svoje porodice više nego većina vršnjaka.	.76	
12	Bio/la sam zabrinut/a zbog način na koji moji roditelji upravljaju finansijama.	.52	

7	Nisam htio/htjela da opterećujem roditelje govoreći im o svojim problemima.	.45	
9	Bio/la sam odgovoran/na za fizičku njegu nekog člana porodice (npr. kupanje, hranjenje ili oblačenje).	.82	
8	Nisam imao/la vremena za igru ili školske zadatke zbog obavljanja kućanskih poslova.	.78	
10	Nisam imao/la vremena za lične hobije i interesovanja, zbog toga što sam većinu svog slobodnog vremena brinuo/la o svojoj porodici.	.69	
13	Odgoj braće i sestara je bila moja odgovornost.	.66	
11	Kada su članovi porodice bili bolesni ili povrijeđeni, na mene je padala dužnost da se brinem o njima.	.51	
Karakteristični korijen		6.68	1.31
McDonaldova ω (pouzdanost interne konzistencije)		.88	.72
Korelacija faktora		.67	

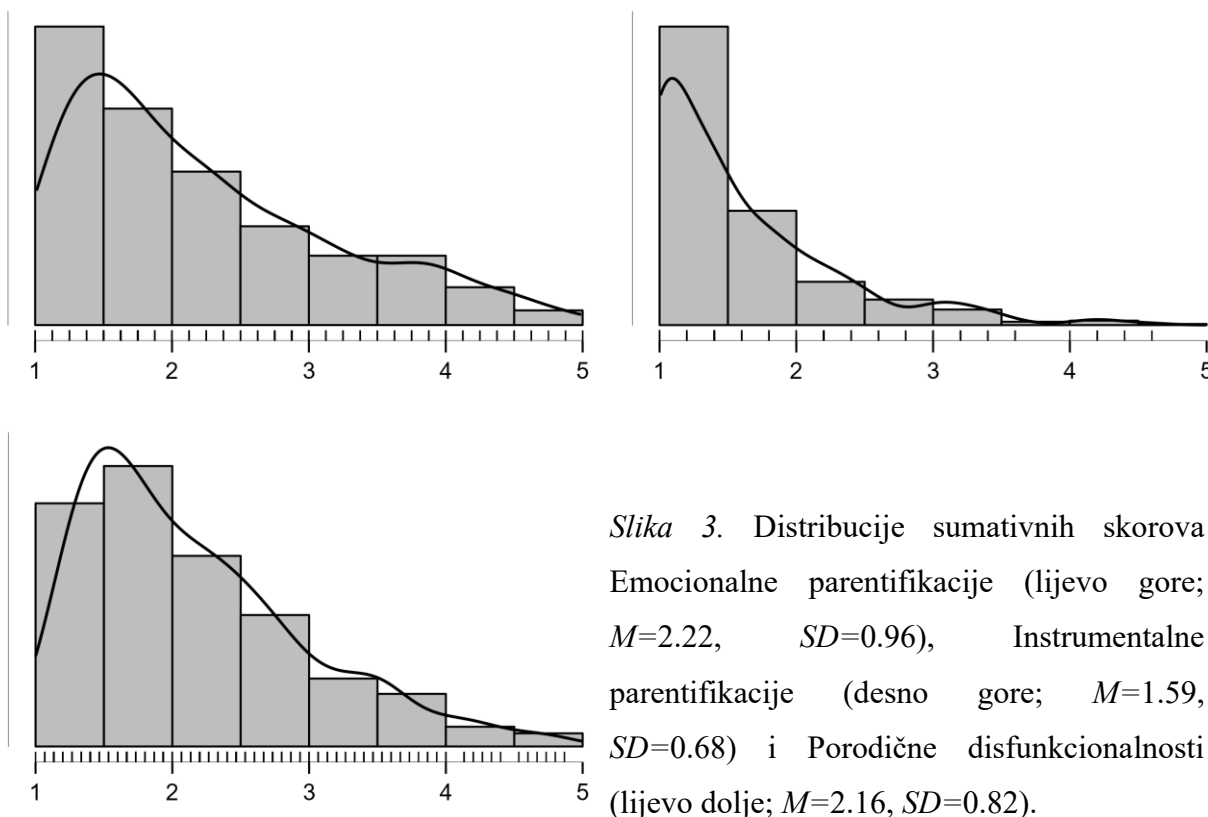
Deskriptivna statistika i korelacije dimenzija parentifikacije i porodične disfunkcionalnosti

Na osnovu rezultata EFA analize, bilo je opravdano formirati sumativne skorove supskala emocionalne i instrumentalne parentifikacije, koji su kao takvi korišteni u nastavku analiza. Konzistentno korelacijama faktora (Tabela 1), sumativni skorovi ove dvije dimenzije su takođe relativno visoko korelirani, premda nešto niže u odnosu na direktne korelacije između samih faktora. Ovo je prikazano u Tabeli 2. U funkciji konvergentne validacije ovih mjera, data je i njihova korelacija sa SCORE-15 dimenzijom porodične disfunkcionalnosti. Oba skora parentifikacije pozitivno koreliraju sa skorom porodične disfunkcionalnosti, ali je veza osjetno snažnija u slučaju emocionalne, nego u slučaju instrumentalne parentifikacije.

Tabela 2. *Korelacije dimenzija parentifikacije i porodične disfunkcionalnosti*

Varijable	(1)	(2)	(3)
(1) Emocionalna parentifikacija	1.00		
(2) Instrumentalna parentifikacija	.58	1.00	
(3) Porodična disfunkcionalnost	.60	.35	1.00

Na Slici 3 dat je prikaz distribucija skorova parentifikacije i porodične disfunkcionalnosti. U sva tri slučaja prisutna je određena pozitivna asimetrija distribucija, koja sugerira relativno niske vrijednosti parentifikacije i disfunkcionalnosti na obuhvaćenom uzorku, uz opasku da su, relativno govoreći, skorovi instrumentalne parentifikacije najniže prosječne vrijednosti.



Korelacije kriterijuma za studiranje i radni angažman sa dimenzijama parentifikacije i porodične disfunkcionalnosti

U Tabeli 3 date su procentualne učestalosti pojedinačnih kriterijuma / motiva za studiranje, koje su ispitanici označili kao relevantne prilikom njihovog ličnog odabira svog aktuelnog studija. U istoj tabeli su priložene i korelacije motiva sa skorovima emocionalne i instrumentalne parentifikacije i porodične disfunkcionalnosti. Po identičnom principu, u Tabeli 4 dati su rezultati za motive za odabir aktuelnog radnog angažmana. Interes za datu profesiju se izdvaja kao najvažniji individualni motiv i za studiranje i za radni angažman, iako je procenat ispitanika koji su izdvojili ovaj motiv osjetno veći u slučaju studiranja, nego u slučaju radnog angažmana. Želja za pomaganjem ljudima se izdvaja kao drugi najvažniji motiv za studiranje, dok je to tek sedmi po

redu motiv u slučaju odabira radnog angažmana – za koji su kao relevantniji izdvojeni monetarni faktor, traženost zanimanja, dostupnost posla i različiti faktori vezani za uslove rada i radne perspektive.

U oba slučaja, i za motive za studiranje i za motive za radni angažman, dobijeno je nekoliko značajnih korelacija, premda sve dosljedno niskih intenziteta. Konkretno, u slučaju motiva za studiranje, emocionalna parentifikacije i porodična disfunkcionalnost su u vezi sa nešto većom tendencijom odabira motiva želje za pomaganjem drugima. Emocionalna parentifikacija u vezi je sa umanjenom procjenom važnosti lakoće zaposlenja, dok instrumentalna parentifikacija povećava šansu za navođenjem da je aktuelni studij bio alternativni izbor, jer primarni željeni studij nije bilo moguće upisati. Slično, viši skorovi porodične disfunkcionalnosti su u vezi sa češćim navođenjem da je studij upisan „samo da bi se nešto studiralo“.

Tabela 3. *Učestalosti kriterijuma za studiranje i korelacije sa parentifikacijom i porodičnom disfunkcijom*

Kriterijumi (motivi) za studiranje	%	Korelacije		
		Emoc. par.	Inst. par.	Por. disf.
Interes za tu profesiju	84.2	.01	-.05	-.03
Želja za pomaganjem ljudima	32.5	.16*	.07	.15*
Lako zaposlenje	16.7	-.16*	-.06	-.06
Dobra primanja	15.8	-.02	-.06	.01
Alternativni izbor, zbog neuspješnog upisa željenog fakulteta	8.7	.07	.16*	.01
Ugled profesije u društvu	8.7	-.02	-.04	-.05
Lak prijemni ispit	6.7	-.06	-.04	.08
Bilo šta, samo da se studira	6.3	.09	.10	.19*
Na insistiranje roditelja	4.6	-.06	-.03	-.02
Zbog prijatelja	3.3	.08	.05	.04
Praćenje roditeljske karijere	2.5	-.05	-.06	-.02

Napomena: * $p < .05$.

U slučaju motiva za odabir radnog angažmana, i emocionalna parentifikacija i porodična disfunkcionalnost povećavaju šansu za navođenje da je aktuelni posao bio jedini koji je bilo

moguće pronaći. Dodatno, porodična disfunkcionalnost je u vezi sa umanjenom šansom za odabirom kategorija interesa za datu profesiju i otvaranja mogućnosti za rad na inostranom tržištu.

Tabela 4. *Učestalosti kriterijuma za odabir radnog angažmana i korelacije sa parentifikacijom i porodičnom disfunkcijom*

Kriterijumi (motivi) za odabir radnog angažmana	%	Korelacije		
		Emoc. par.	Inst. par.	Por. disf.
Interes za tu profesiju	51.8	-.11	-.08	-.18**
Dobra primanja	33.7	-.10	-.09	-.04
Jer je traženo zanimanje na tržištu rada	22.3	-.02	-.07	-.05
Jedini posao koji je bilo moguće naći	21.3	.14*	.09	.21***
Mogućnost rada od kuće	19.5	-.01	-.08	-.08
Otvora mogućnost rada na inostranom tržištu ili za inostrane poslodavce	14.9	-.01	-.10	-.14*
Želja za pomaganjem ljudima	10.6	.05	.01	.003
Ugled profesije u društvu	6.0	-.06	-.02	-.06
Na insistiranje roditelja	3.2	.03	.04	.05
Jedino što zna da dobro radi	2.8	-.04	-.07	.08
„Freelancin“ zanimanje (za koje ne plaća porez)	2.8	.01	-.04	.03

Napomene: * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Razlike u parentifikaciji i porodičnoj disfunkcionalnosti između pomagačkih i nepomagačkih zanimanja

Kada je riječ o razlikama u prosječnim skorovima na dimenzijama parentifikacije i porodične disfunkcionalnosti, u skladu sa polaznom problemskom racionalizacijom, ovo je ispitano na dva načina. U prvom slučaju ispitanici su, zasebno za studiranje i radni angažman, podijeljeni na uobičajeni dihotomni način, u grupe: 1) pomažućih profesija (studiranje: $N=131$, tj. 52.4%; radni angažman: $N=77$, tj. 26.2%) i 2) nepomažućih profesija (studiranje: $N=119$, tj. 47.6%; radni angažman: $N=217$, tj. 73.8%). U drugom slučaju, ispitanici su podijeljeni, takođe

zasebno za studiranje i radni angažman, trokategorijalno, u grupe: 1) pomažuće profesije u užem smislu (studiranje: $N=119$, tj. 47.6%; radni angažman: $N=40$, tj. 13.6%), 2) pomažuće profesije u širem smislu (studiranje: $N=12$, tj. 4.8%; radni angažman: $N=37$, tj. 12.6%) i 3) nepomažuće profesije (studiranje: $N=119$, tj. 47.6%; radni angažman: $N=217$, tj. 73.8%).

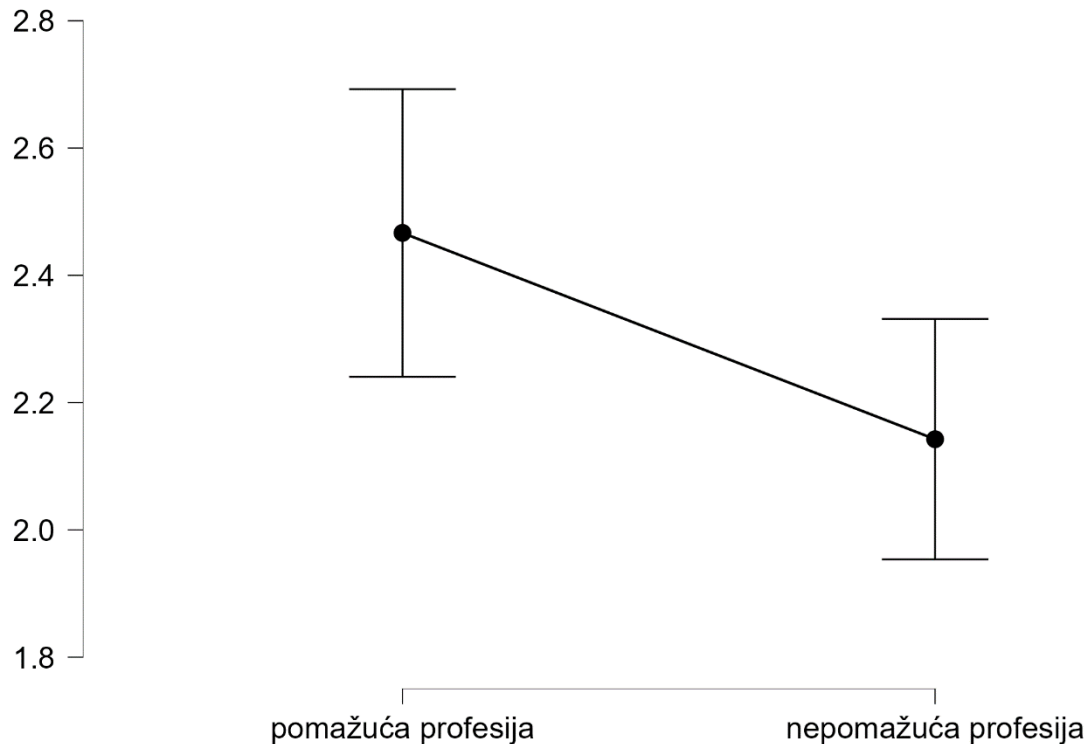
Tabela 5. *Razlike u prosječnim skorovima između pomažućih i nepomažućih profesija*

NV	Br. kategorija	ZV	F	$df1$	$df2$	p	η^2
Studiranje	II	Emocionalna parentifikacija	0.92	1	248	.339	.004
	III		1.51	2	247	.223	.012
	II	Instrumentalna parentifikacija	0.41	1	248	.523	.002
	III		0.32	2	247	.725	.003
	II	Porodična disfunkcionalnost	2.60 [†]	1	248	.108	.010
	III		1.34 ^{††}	2	247	.262	.011
Radni angažman	II	Emocionalna parentifikacija	<.001	1	292	.978	<.001
	III		1.23	2	291	.280	.009
	II	Instrumentalna parentifikacija	0.01	1	292	.905	<.001
	III		0.02	2	291	.982	<.001
	II	Porodična disfunkcionalnost	2.99 ^{†††}	1	292	.085	.010
	III		3.77 ^{††††}	2	291	.024	.025

Napomene: † efekat sa isključenim ispitanicima dualnog studentskog i radnog statusa: $F(1, 158)=4.80$, $p=.030$, $\eta^2=.023$. †† efekat sa isključenim ispitanicima dualnog studentskog i radnog statusa: $F(2, 157)=2.39$, $p=.095$, $\eta^2=.017$. ††† efekat sa isključenim ispitanicima dualnog studentskog i radnog statusa: $F(1, 129)=0.83$, $p=.363$, $\eta^2<.001$. †††† efekat sa isključenim ispitanicima dualnog studentskog i radnog statusa: $F(2, 128)=1.55$, $p=.216$, $\eta^2=.008$.

Rezultati statističke provjere razlika u prosječnim skorovima prikazani su u Tabeli 5. Za nezavisnu varijablu studiranja, nije dobijena niti jedna statistički značajna razlika, za bilo koju od tri posmatrane zavisne varijable. Međutim, u verziji analize iz koje se isključe ispitanici koji imaju dualni studentski i radni status (vidjeti † napomenu u Tabeli 5), kristalizuje se jedan konvencionalno statistički značajan efekat, u smislu da se bilježe nešto veće prosječne vrijednosti porodične disfunkcionalnosti u grupi studenata pomagačkih profesija, u odnosu na studente nepomagačkih profesija, za dvokategorijalnu operacionalizaciju ove varijable (Slika 4). Ova

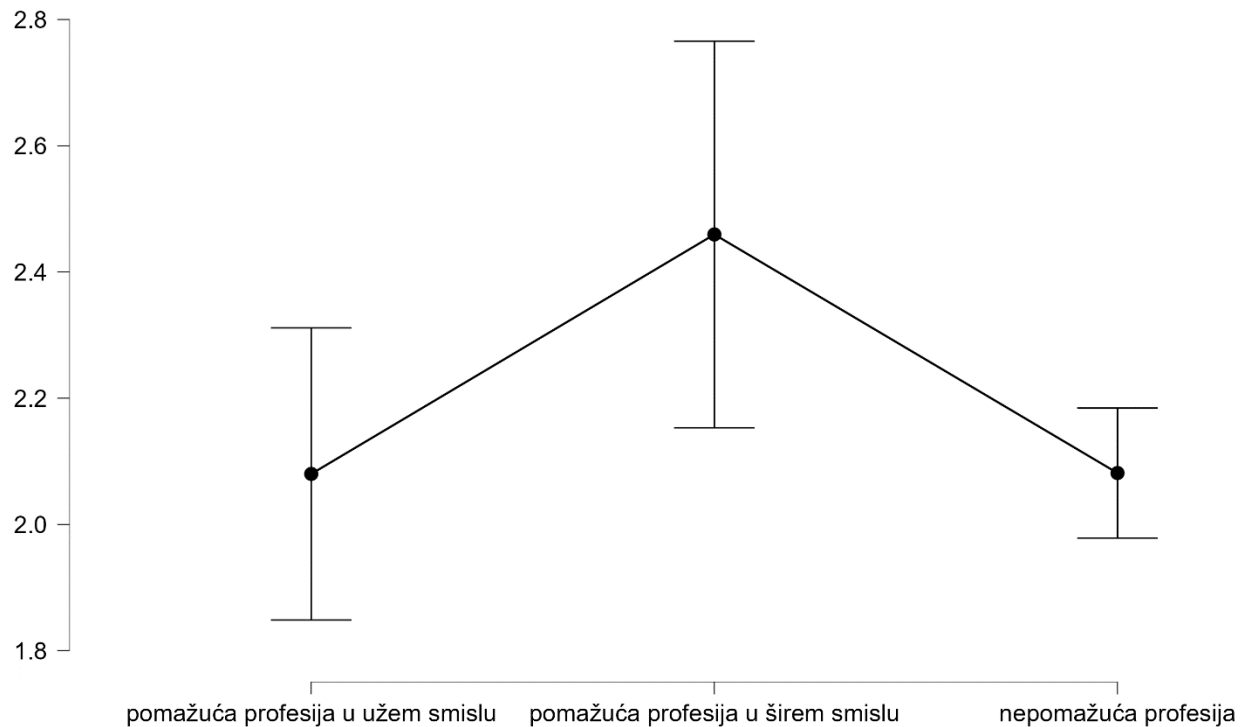
razlika je relativno niskog intenziteta, tj. objašnjava oko 2.3% objašnjene varijanse, odnosno iznosi oko jednu trećinu standardne devijacije. U slučaju trokategorijalne operacionalizacije nezavisne varijable, ovaj efekat se redukuje (vidjeti †† napomenu u Tabeli 5), vjerovatno zbog činjenice da je, u tom slučaju, u grupi pomažuće profesije u širem smislu, ostalo svega 10 ispitanika. U tom slučaju, naznaka efekta se primarno lokalizuje u kontrast između podgrupe pomažućih profesija u užem smislu i podgrupe nepomažućih profesija: $d=0.35$, $p=.089$.



Slika 4. Razlike u skorovima Porodične disfunkcionalnosti između studenata pomažućih i nepomažućih profesija, sa isključenim ispitanicima koji imaju dualni studentski i radni status. Intenzitet razlike: $d=0.35$, $p=.030$.

Kada je riječ o razlikama u prosjecima u odnosu na nezavisnu varijablu radnog angažmana, u slučaju dvokategorijalne operacionalizacije, dobija se efekat koji nije statistički značajan, ali se približava konvencionalnom nivou i objašnjava oko 1% varijanse (tj. iznosi nešto preko četvrtine standardne devijacije: $d=0.23$), sugerišući naznaku trenda viših skorova porodične disfunkcionalnosti kod pomažućih, u odnosu na nepomažuće profesije. Ovaj efekat postaje konvencionalno statistički značajan ako se posmatra na nivou trokategorijalne operacionalizacije nezavisne varijable (Slika 5) i može mu se pripisati oko 2.5% objašnjene varijanse. Primarni razlog

ovog efekta leži u višim skorovima porodične disfunkcije pomagačkih profesija u širem smislu, u odnosu na nepomagačke profesije. Isključivanje ispitanika sa dualnim studentskim i radnim statusom, u ovom slučaju, dovodi do redukcije efekata i za dvokategorijalnu i za trokategorijalnu verziju operacionalizacije nezavisne varijable (vidjeti ††† i †††† napomene u Tabeli 5).



Slika 5. Razlike u skorovima Porodične disfunkcionalnosti između ispitanika sa radnim statusom u pomažućim profesijama u užem i širem smislu i nepomažućim profesijama. Post hoc kontrasti su, redom: 1-2: $d=-0.48$, $p=.087$; 1-3: $d=-0.002$, $p \approx 1.00$; 2-3: $d=0.48$, $p=.019$.

Diskusija

U okviru Teorije izgradnje karijere, kao ključni faktori od uticaja na izbor profesije i donošenje karijernih odluka, ističu se trauma, adaptacija na životne promjene, samorefleksija i lični razvoj (Brown et al., 2013). Cilj ovog istraživanja bio je ispitivanje povezanosti iskustava parentifikacije, porodične disfunkcionalnosti i odabira profesije za studiranje i radni angažman, te pokušaj produbljivanja znanja o tome na koji način porodične varijable iz potencijalno „nefunkcionalnog domena“ eventualno određuju karijerne izbore pojedinca, tačnije u kojoj mjeri su u vezi sa motivima i razlozima koji se vrednuju prilikom odabira profesije. Pretpostavka od koje je krenulo ispitivanje jeste da studenti i radnici iz sfera tzv. pomagačkih i nepomagačkih profesija imaju različitu istoriju porodične dinamike, koja je povezana sa njihovim karijernim odlukama; tačnije, da studenti i radnici koji su imali više iskustava porodične disfunkcionalnosti (naglašenije prisutnu parentifikaciju, lošiju porodičnu klimu i dinamiku) češće biraju pomagačka zanimanja i da imaju distinktnije kriterijume odabira svojih profesija. U istraživanju su prikupljeni podaci o manifestacijama porodične disfunkcionalnosti u smislu parentifikacije, na nivou emocionalnog i instrumentalnog domena, zatim informacije o porodičnoj disfunkcionalnosti u nešto generalnijem smislu (sa fokusom na procjenu generalne porodične klime i dinamike), informacije o samim tipovima odabranog studija, odnosno radnog angažmana, te o individualnim motivima, odnosno kriterijumima za odabir zanimanja studenata i radno angažovanih ispitanika.

Kada je riječ o kriterijumima, odnosno motivima za odabir profesije, interes za datu profesiju se izdvaja kao pojedinačno najvažniji kriterijum, kako za studiranje, tako i za radno angažovanje. Ovaj motiv navodi velika većina studenata, ali samo oko polovine radnika. Kod odabira studija se kao drugi najvažniji kriterijum pojavljuje želja za pomaganjem drugima, dok se kod radno angažovanih ispitanika kao relevantiji faktori izdvajaju traženost zanimanja, dostupnost posla i drugi faktori vezani za uslove rada.

Skorovi parentifikacije i generalne porodične disfunkcije su ostvarili nekoliko niskih korelacija sa kriterijumima za odabir profesije. Na nivou kriterijuma za odabir studija, ovi korelacioni trendovi sugerišu da iskustvo porodične disfunkcije i parentifikacije u određenoj mjeri povećavaju šansu za afinitetima ka pomažućim motivima („želja za pomaganje drugim ljudima“), dok istovremeno u izvjesnoj mjeri korespondiraju sa sniženom brigom o kasnijoj mogućnosti zaposlenja, što onda može voditi ka upisivanju „bilo čega“, posebno u situacijama gdje dolazi do neuspjeha upisivanja željenog fakulteta. Različite porodične varijable doprinose različitim

karikama ovog hipotetskog lanca karijernog odabira. Konkretno, osobe sa specifično višim skorovima emocionalne, ali ne i instrumentalne parentifikacije, što će reći osobe kod kojih je bila prisutna veća učestalost brige za psihološka i emocionalna stanja svojih roditelja tokom odrastanja, jesu te koje su nešto sklonije ka odabiru studija iz želje da pomažu drugim ljudima. Ovo je tema koja se vrlo često susreće u postojećoj literaturi, jer ovakva iskustva mogu da senzitiviraju, primaju i osposobe osobu za brigu i razumijevanje psiholoških potreba i zahtjeva drugih (Bryce et al., 2023; DiCaccavo, 2002; Hooper, 2007; Kuperminc et al., 2009; van der Mijl & Vingerhoets, 2017; Yew et al., 2017), potencijalno i kroz uvećanje vlastitog kapaciteta za empatiju (van der Mijl & Vingerhoets, 2017). Kao jedan od motiva javlja se potreba da se bolje razumiju i razrade vlastita prošlost i iskustva (DiCaccavo, 2002). Istovremeno, veću sklonost ka želji da se studira kako bi se pomagalo drugima, predviđa i generalna porodična disfunkcionalnost – koja podrazumijeva probleme u pogledu porodične klime, dinamike, prevazilaženja problema i interpersonalnog povjerenja između članova porodice. Odrastanje u ovakvim okolnostima može da potpomogne da djeca internalizuju razloge za te i slične porodične obrasce, kao nešto što je njihova vlastita krivica i neadekvatnost, za šta treba da preuzmu i prihvate krivicu i odgovornost. Prihvatanje krivice i odgovornosti se javlja jer je pretpostavljeno pseudo-adaptivnije od spoznaje da su roditelji nefunkcionalni i odbacujući (Briere, 1992; Dean et al., 1986). Istovremeno, ovo može da ukazuje i na odsustvo podrške i vođenja u sagledavanju prednosti i nedostataka pažljivog karijernog odabira i potencijalno pospješi impulsivno, nerazborito ili makar neinformisano vršenje karijernih odabira, jer viši skorovi generalne porodične disfunkcionalnosti su istovremeno ti koji predviđaju i nešto veću šansu da se studij bira – „samo da bi se nešto studiralo“. Alternativno, u slučaju prisustva povišenih skorova instrumentalne parentifikacije, koji sugerišu da je osoba tokom djetinjstva i mladosti češće bila okupirana obavezama fizičko-materijalne brige o članovima porodice (tipično roditeljima ili sibirizima), što je potencijalno odvlačilo resurse i mogućnost da se dovoljno fokusira na pripremu i obezbjeđivanje uslova za upis primarnog željenog studija.

Na planu kriterijuma za odabir radnog angažmana, doprinos instrumentalne parentifikacije se ne javlja, doprinos emocionalne parentifikacije je limitiran na samo jedan efekat, uz tri značajna doprinosa generalne porodične disfunkcionalnosti. Trendovi ovih efekata sugerišu da viši skorovi porodične disfunkcije i emocionalne parentifikacije predviđaju nešto veću šansu da se radni angažman bira po principu „jedine dostupne raspoloživosti“. Viši skorovi porodične disfunkcionalnosti takođe insinuiraju da je pri odabiru posla manje važan interes za profesiju ili za

bolji prosperitet koji otvara (npr. rad za inostrano tržište ili poslodavce). Zanimljivo je da želja za pomaganjem drugim ljudima u ovom slučaju ne pokazuje povezanost sa bilo kojom od tri varijable nefunkcionalne porodične dinamike.

Komparirajući korelacione trendove motiva za studiranje i radni angažman sa varijablama porodične dinamike, može se steći uzdržani dojam da na nivou odabira studija, manifestacije porodične nefunkcionalnosti kombinovano, u maloj mjeri, povećavaju interes za pomaganjem drugim ljudima, ali da donekle umanjuju šansu da se željeni smjer upiše i da se prilikom toga vodi računa o dugoročnoj mogućnosti zaposlenja, što onda kasnije, na nivou radnih motiva, više usmjerava potragu za poslom po principu neposredne dostupnosti poslova na tržištu rada, a što ide na uštrb interesa za to radno mjesto i karijernog prosperiteta koji se u funkciji toga može očekivati.

S obzirom da su korelacioni trendovi drugačiji za motive odabira studija, u odnosu na motive za odabir radnog angažmana, moguće je špekulisati da na njih utiče raznoliki set ličnih karakteristika i okolnih uslova. Nemogućnost lakog dolaska do željenog posla na izazovnom tržištu rada i loša ekonomska situacija mogu voditi u lako odustajanje i biranje radnih opcija koje su lakše dostupne. Ovakve odluke mogu biti praćene nedostatkom istrajnosti i okolne podrške, koja je, u prosjeku, manje prisutna u okruženju veće porodične disfunkcije. Korelacioni efekti parentifikacije i porodične disfunkcije na nivou odabira studija su nešto raznolikiji, možda i zbog toga jer su faktori koji su povezani sa egzistencijalnim potrebama manje prisutni u procesu donošenja odluke, pa lične preferencije više mogu doći do izražaja. Studenti sa iskustvom porodične disfunkcije sa sklonostima prema pomažućim zanimanjima mogu biti motivisani svojim iskustvom, nesvjesnim procesima i preokupacijama, birajući zanimanja koja nude emocionalnu podršku i pomoć (Brown & Lent, 2013; Bryce et al., 2023; Sellers & Hunter, 2005). Međutim, ako ne dođe do upisa željenog studija, što je donekle više vjerovatno u slučaju prisutne povišene (instrumentalne) parentifikacije i generalne porodične disfunkcije, onda se češće javlja obrazac odabira po principu neposredne raspoloživosti, što kasnije može da se prenese i na odabir radnog angažmana i da bude u direktnom konfliktu sa ličnim karijernim afinitetima i preferencijama.

Kada je riječ o razlikama u prosječnim skorovima dimenzija parentifikacije i generalne porodične disfunkcionalnosti, u odnosu na kategorije pomagačko-nepomagačkog statusa profesija, dobijene su samo parcijalne potvrde očekivanih trendova iz literature (Bryce et al., 2023), u smislu naznaka viših prosječnih skorova porodične disfunkcionalnosti kod osoba koje biraju pomagačke studije i radne angažmane, ali bez funkcionalnih razlika uočenih na planu emocionalne ili

instrumentalne parentifikacije. Pri tome, čak i za dobijene razlike na nivou konstrukta generalne porodične disfunkcije, detekcija efekata je nedosljedno zavisila od uključivanja ili isključivanja u uzorak ispitanika sa dualnim studentskih i radnim statusom – što je u jednom slučaju (na nivou klasifikacije studija) dovelo do kristalizacije statističkog efekta, a u drugom slučaju (na nivou klasifikacije radnih angažmana) do njegovog iščezavanja. Čak i u okolnostima u kojima su se javili, statistički efekti su bili relativno niski, objašnjavajući samo oko 2.3-2.5% međugrupnog varijabiliteta u skorovima. Ovo sugerise da pokušaj detekcije razlika u nefunkcionalnoj porodičnoj dinamici na opštem, heterogenom uzorku, izvjesno iziskuje drastično veće brojeve ispitanika od onog što je obuhvaćeno ovim istraživanjem i, u retrospektivi, vjerovatno osvjetljava zašto prethodne slične studije pomagačko-nepomagačkih profesija tipično koriste ciljano uzorkovanje, tj. vrše komparacije između vrlo distinktnih, „prototipalnih“ grupa pomagačkih i nepomagačkih profesija, koje su naglašeno unutargrupno homogene, a međugrupno heterogene (npr., Fussell & Bonney, 1990), što po definiciji olakšava uočavanje međugrupnih razlika.

Istovremeno, izvršene provjere međugrupnih razlika ukazuju da vjerovatno postoje distinktni klasteri ispitanika – u slučaju ovog istraživanja: oni koji imaju i status studenta i koji imaju neke vidove radnih angažmana – čije karakteristike, potencijalno nelinearno, moderiraju intenzitete efekata koje je moguće opaziti. Slično, izgleda i da sam metod klasifikacije pomagačko-nepomagačkog statusa profesija utiče na mogućnost detekcije efekata. Konkretno, u slučaju provjere razlika na nivou radnog angažmana, efekat je bio snažniji ako se pomagačke profesije razdvoje na podgrupe pomagačkih profesija u užem i širem smislu, nego ako se posmatraju dihotomno, tj. samo kao pomagačke i nepomagačke. U ovom slučaju, efekat viših skorova generalne porodične disfunkcije primarno je lokalizovan na razliku između grupe pomagačkih profesija u širem smislu, u odnosu na grupu nepomagačkih profesija. Međutim, u slučaju provjere razlika na nivou studijskih programa, razlika je bila snažnija u slučaju proste dihotomizacije na pomagačke i nepomagačke profesije, dok je u slučaju razdvajanja na podkategorije pomagača u užem i širem smislu, obrnuto prethodnom slučaju, trend efekta bio primarno lokalizovan na razliku između grupe pomagača u užem smislu i grupe nepomagača. Najvjerovatnije, ovo su sve artefakti specifičnog uzorka i njegove veličine. Alternativno, moguće je da ovakvi trendovi ukazuju na neke sistematične, smislene razlike između profesija. Iz korelacionih trendova sa motivima za odabir profesija, uočeno je da porodična disfunkcionalnost i parentifikacija korespondiraju sa većim interesom za pomaganje drugim ljudima, ali i većom šansom da se, zbog neuspjeha upisa

primarnog izbora, upiše nešto drugo. Vrlo je moguće da onda takve osobe kasnije, po principu neposredne tržišne raspoloživosti, gravitiraju ka radnim angažmanima koji su u širem smislu povezani sa njihovim inicijalnim pomagačkim interesima, ali nisu im identični. Ovo bi rezultovalo većom agregacijom „neuspješnih primarnih pomagača“ u kategorije pomagačkih profesija u širem smislu, što bi onda i produkovalo snažnije razlike u prosječnim skorovima između pomagača u širem smislu i nepomagača, dok bi pripadnici grupe pomagača u užem smislu vjerovatno bili oni koji su uspješnije navigirali svoje karijerne vode i potencijalno bolje stavili pod kontrolu (i potencijalno pretvorili u resurs) svoju porodičnu istoriju (Brown et al., 2013). U ovom trenutku, ovo su, međutim, samo špekulativna hipoteziranja, koja bi iziskivala mnogo detaljnija ispitivanja – sa mnogo detaljnijim mjerenjima i mnogo obuhvatnijim uzorkom.

Sagledano u cjelini, moglo bi se reći da je u slučaju heterogenih uzoraka veza nefunkcionalne porodične dinamike sa kriterijumima, odnosno motivima za odabir studija ili radnog angažmana očiglednija, u odnosu na ispitivanje razlika u prosječnim skorovima između kategorija zanimanja, u zavisnosti od njihovog pomagačko-nepomagačkog statusa. U bilo kom slučaju, statistički efekti su relativno niski, ali čini se da na nivou ispitivanja kriterijuma/motiva za odabir profesije jasnije reflektuju potencijalne puteve i mehanizme kojima različiti aspekti parentifikacije i porodične disfunkcionalnosti u širem smislu mogu da informišu načine na koje ljudi donose svoje karijerne odluke. Odnos porodične dinamike i odabira karijernih poteza je izvjesno vrlo složen i uključuje dodatne faktore, koji nisu detaljno ili uopšte razređeni u ovom istraživanju – a mogu uključivati socijalne i ekonomske okolnosti, različite lične sklonosti i situacionu motivaciju i okolnosti, koji svi zajedno utiče na profesionalne izbore.

Zaključak i ograničenja istraživanja

Iako sa relativno niskim intenzitetima statističkih efekata, dobijeni nalazi reflektuju potencijalne mehanizme kojima parentifikacija i porodična disfunkcija informišu donošenje karijernih odluka. Studenti sa višim nivoom emocionalne parentifikacije i generalne porodične disfunkcionalnosti su načelno skloniji da biraju svoja buduća zanimanja rukovodeći se pomagačkim kriterijumima, sa manjim fokusom na dugoročne mogućnosti zaposlenja. Pri tome, izgleda da je u vezi sa tim prisutan i donekle povećan rizik da se primarni željeni studij ne upiše, što onda vodi ka odabiru neželjenih studijskih alternativa.

Radno angažovani ispitanici, kod kojih postoje naznake povišene porodične disfunkcije i parentifikacije, skloniji su da biraju zanimanja na osnovu dostupnosti na tržištu rada i poslova koji se nude u određenom momentu, sa redukovanom brigom o interesu ili dugotrajnom prosperitetu. Zabilježene su nekonzistentne naznake viših prosječnih skorova porodične disfunkcionalnosti kod osoba koje biraju pomagačke studije i radne angažmane. Međutim, vjerovatno je da postoje i dodatni, složeni mehanizmi i interakcije u pozadini ovih relacija, koji komplikuju mogućnosti njihovog detektovanja, a koje nije bilo moguće adekvatno predvidjeti i iskontrolisani u ovom istraživanju, što otežava precizno mapiranje relativne važnosti koju parentifikacija i porodična disfunkcija imaju u procesu odabira zanimanja i donošenju karijernih odluka.

Iskustvo porodične disfunkcije može da bude štetno, u situaciji u kojoj studenti ili čak i edukovani profesionalci iz domena pomagačkih profesija nemaju dovoljno osviještena i prerađena vlastita iskustva, ali može se koristiti i kao resurs u domenu razumijevanja i razvoja profesionalnih vještina (Brown et al., 2013; Bryce et al., 2023; Kuperminc et al., 2009). U kontekstu pozitivnih posljedica, u prethodnim istraživanjima se pominju vještine kao što su: odgovornost, pouzdanost, nesebičnost i interpersonalne kompetencije (Bryce et al., 2023; Hooper, 2007; Van der Mijl & Vingerhoets, 2017; Yew et al., 2017). Međutim, da bi se proživljena nefunkcionalna porodična iskustva i usvojeni neadaptivni obrasci pretvorili u resurs, potrebna je podrška pojedincima iz pomagačkih profesija, posebno na početku školovanja i profesionalne karijere, zbog čega je neophodno baviti se ovim pitanjima i tretirati ih i naučno i strukovno.

Najveći ograničavajući faktori ovog istraživanja se ogledaju u veličini i balansiranosti uzorka. Uzorak nije mali, međutim, evidentno je da pouzdana detekcija ispitivanih efekata na heterogenim uzorcima ipak iziskuje supstantivno veće brojeve opservacija. Ograničenje se ogleda i u retrospektivnoj, upitničkoj procjeni dimenzija parentifikacije i nefunkcionalne porodične dinamike u širem smislu. Porodična disfunkcija je vrlo kompleksan, relativan, multifacetan i od konteksta zavisn fenomen, koji nije lako moguće „uhvatiti“ uz pomoć jednog metoda prikupljanja podataka. Ovo nije isto što i reći da je upitničko ispitivanje inferiorno i da bi kvalitativni protokoli bili nužno bolji, jer i oni pate od očiglednih nedostataka kada je riječ o mjerenju nefunkcionalne porodične dinamike (npr., Della Femina et al., 1990; Ost et al., 2005), ali bi kombinovani, multimetodski pristup bio preferabilan. Takođe, ljudi zahvaljujući različitim psiholoških i socijalnim karakteristikama i spletovima okolnosti i njihovim interakcijama biraju svoja buduća i aktuelna zanimanja i radne angažmane, pri čemu neki od ovih faktora vjerovatno mogu biti

impaktniji od parentifikacije ili dinamike u porodici – precizno identifikovanje, mjerenje, ujednačavanje i modelovanje takvih faktora i njihovih interakcija sa varijablama od interesa je od presudnog značaja za potpunije razumijevanje ove problematike.

Literatura

- Borchet, J., Lewandowska-Walter, A., Połomski, P., Peplińska, A., & Hooper, L. M. (2021). The relations among types of parentification, school achievement, and quality of life in early adolescence: An exploratory study. *Frontiers in Psychology*, 12, Article 635171. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.635171>
- Braunstein-Bercovitz, H., Cohen, E., Geller, S., & Benjamin, B. A. (2014). A career developmental perspective on the therapeutic alliance: Implications for counseling. *Journal of Employment Counseling*, 51(2), 50–58. <https://doi.org/10.1002/J.2161-1920.2014.00041.x>
- Briere, J. (1992). Child abuse trauma: Theory and treatment of the lasting effects. *Sage Publications*.
- Brown, S. D., & Lent, R. W. (2013). *Career development and counseling: putting theory and research to work* (2nd ed.). John Wiley & Sons.
- Bryce, I., Pye, D., Beccaria, G., McIlveen, P., & Du Preez, J. (2023). A systematic literature review of the career choice of helping professionals who have experienced cumulative harm as a result of adverse childhood experiences. *Trauma, Violence, & Abuse*, 24(1), 72–85. <https://doi.org/10.1177/15248380211016016>
- Dean, A. L., Malik, M. M., Richards, W., & Stringer, S. A. (1986). Effects of parental maltreatment on children's conceptions of interpersonal relationships. *Developmental Psychology*, 22(5), 617–626. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.22.5.617>
- Della Femina, D., Yeager, C. A., & Lewis, D. O. (1990). Child abuse: Adolescent records vs. adult recall. *Child Abuse & Neglect*, 14(2), 227–231. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(90\)90033-P](https://doi.org/10.1016/0145-2134(90)90033-P)
- DiCaccavo, A. (2002). Investigating individuals' motivations to become counselling psychologists: The influence of early caretaking roles within the family. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 75(4), 463–472. <https://doi.org/10.1348/147608302321151943>
- Faul, F., Erdfelder, E., Lang, A.-G., & Buchner, A. (2007). G*Power 3: A flexible statistical power analysis program for the social, behavioral, and biomedical sciences. *Behavior Research Methods*, 39, 175–191. <https://doi.org/10.3758/BF03193146>

- Ferrando Piera, P. J., & Lorenzo Seva, U. (2017). Program FACTOR at 10: Origins, development and future directions. *Psicothema*, 29(2), 236–240. <https://doi.org/10.7334/psicothema2016.304>
- Fussell, F.W., & Bonney, W.C. (1990). A comparative study of childhood experiences of psychotherapists and physicists: Implications for clinical practice. *Psychotherapy*, 27(4), 505–512. <https://doi.org/10.1177/1066480799072004>
- Hooper, L. M. (2007). Expanding the discussion regarding parentification and its varied outcomes: Implications for mental health research and practice. *Journal of Mental Health Counseling*, 29(4), 322–337. <https://doi.org/10.17744/mehc.29.4.48511m0tk22054j5>
- Hooper, L. M., & Wallace, S. A. (2010). Evaluating the parentification questionnaire: Psychometric properties and psychopathology correlates. *Contemporary Family Therapy*, 32, 52–68. <https://doi.org/10.1007/s10591-009-9103-9>
- Hooper, L. M., Doehler, K., Wallace, S. A., & Hannah, N. J. (2011). The Parentification Inventory: Development, validation, and cross-validation. *The American Journal of Family Therapy*, 39(3), 226–241. <https://doi.org/10.1080/01926187.2010.531652>
- Hooper, L. M., Marotta, S. A., & Lanthier, R. P. (2008). Predictors of growth and distress following childhood parentification: A retrospective exploratory study. *Journal of Child and Family Studies*, 17, 693–705. <https://doi.org/10.1007/s10826-007-9184-8>
- Huynh, L. & Rhodes, P. (2011). Why do people choose to become psychologists? A narrative inquiry. *Psychology Teaching Review*, 17(2), 64–70. <https://doi.org/10.53841/bpsptr.2011.17.2.64>
- JASP Team (2024). JASP (Version 0.18.3) [Computer software].
- Jurkovic, G. J., Thirkield, A., & Morrell, R. (2001). Parentification of adult children of divorce: A multidimensional analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 30(2), 245–257. <https://doi.org/10.1023/A:1010349925974>
- Kerig, P. K. (2005). Revisiting the construct of boundary dissolution: A multidimensional perspective. *Journal of Emotional Abuse*, 5, 5–42. https://doi.org/10.1300/J135v05n02_02
- Kuperminc, G. P., Jurkovic, G. J., & Casey, S. (2009). Relation of filial responsibility to the personal and social adjustment of Latino adolescents from immigrant families. *Journal of Family Psychology*, 23(1), 14–22. <https://doi.org/10.1037/a0014064>

- McMahon, T. J., & Luthar, S. S. (2007). Defining characteristics and potential consequences of caretaking burden among children living in urban poverty. *American Journal of Orthopsychiatry*, 77(2), 267–281. <https://doi.org/10.1037/0002-9432.77.2.267>
- Minić, J. (2009). Porodica u krizi. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini*, 39, 425–435. UDK: 316.356.2
- Nikčević, A. V., Kramolisova-Advani, J., & Spada, M. M. (2007). Early childhood experiences and current emotional distress: What do they tell us about aspiring psychologists? *The Journal of Psychology*, 141(1), 25–34. <https://doi.org/10.3200/JRLP.141.1.25-34>
- Ost, J., Foster, S., Costall, A., & Bull, R. (2005). False reports of childhood events in appropriate interviews. *Memory*, 13(7), 700–710. <https://doi.org/10.1080/09658210444000340>
- Roncone, R., Mazza, M., Ussorio, D., Pollice, R., Falloon, I. R., Morosini, P., & Casacchia, M. (2007). The questionnaire of family functioning: A preliminary validation of a standardized instrument to evaluate psychoeducational family treatments. *Community Mental Health Journal*, 43(6), 591–607. <https://doi.org/10.1007/s10597-007-9093-8>
- Savickas, M. L. (2013). Career construction theory and practice. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.), *Career development and counseling: Putting theory and research to work* (2nd ed., pp. 147–183). John Wiley & Sons.
- Sellers, S. L., & Hunter, A. G. (2005). Private pain, public choices: Influence of problems in the family of origin on career choices among a cohort of MSW students. *Social Work Education*, 24(8), 869–881. <https://doi.org/10.1080/02615470500342223>
- Tompkins, T. L. (2007). Parentification and maternal HIV infection: Beneficial role or pathological burden? *Journal of Child and Family Studies*, 16, 108–118. <https://doi.org/10.1007/s10826-006-9072-7>
- van der Mijl, R. C., & Vingerhoets, A. J. (2017). The positive effects of parentification: An exploratory study among students. *Psychological Topics*, 26(2), 417–430. <https://doi.org/10.31820/pt.26.2.8>
- Woititz, J. G. (1992). *Healthy parenting: An empowering guide for adult children*. New York: Simon & Schuster.
- Yew, W. P., Siau, C. S., & Kwong, S. F. (2017). Parentification and resilience among students with clinical and nonclinical aspirations: A cross-sectional quantitative study. *Journal of*

Multicultural Counseling and Development, 45(1), 66–75.
<https://doi.org/10.1002/jmcd.12063>

Biografija autora

Zorica Pušić je rođena 24.01.1998. godine u Imljanima, gdje je upisala i završila osnovnu školu. Nakon toga, upisuje Gimnaziju u Banjoj Luci, prirodno-matematički smjer, koju završava 2016. godine i iste godine upisuje prvi ciklus studija Psihologije na Filozofskom fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci. Diplomirala je 2020. godine i iste godine nastavlja školovanje na drugom ciklusu studija, na istom fakultetu, gdje se opredjeljuje za pedagoški modul master studija. Učestvovala je na nekoliko naučnih konferencija u organizaciji fakulteta, u Beogradu i Banjoj Luci. U toku studiranja volontirala je u JU Domu za djecu i omladinu bez roditeljskog staranje „Rada Vranješević“ i Dnevnom centru za djecu „Nova Generacija“. U toku studiranja je bila stipendista Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske, u kategoriji „Uspješni studenti“. Od 2022. godine je zaposlena u ljudskim resursima MF banke, a od 2024. godine je u edukaciji Porodične sistemske psihoterapije u organizaciji AST Centra za edukaciju.

УНИВЕРЗИТЕТУ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ПОДАЦИ О АУТОРУ ОДБРАЋЕНОГ МАСТЕР/МАГИСТАРСКОГ РАДА

Име и презиме аутора мастер/магистарског рада: **Зорица Пушић**

Датум, мјесто и држава рођења аутора: **24.01.1998, Имљани, Босна и Херцеговина**

Назив завршеног факултета/Академије аутора и година дипломирања: **Филозофски факултет УНИБЛ, студијски програм Психологија, 2020. година**

Датум одбране завршног/дипломског рада аутора: /

Наслов завршног/дипломског рада аутора: /

Академско звање које је аутор стекао одбраном завршног/дипломског рада: **Дипломирани психолог, 180 ЕЦТС**

Академско звање које је аутор стекао одбраном мастер/магистарског рада: **Мастер психолог, 300 ЕЦТС**

Назив факултета/Академије на коме је мастер/магистарски рад одбраћен: **Филозофски факултет УНИБЛ, студијски програм Психологија**

Наслов мастер/магистарског рада и датум одбране: **Парентификација, генерална породична дисфункционалност и критеријуми одабира занимања, 26.09.2024. године**

Научна област мастер/магистарског рада према CERIF шифрарнику: **С 260 – Психологија**

Имена ментора и чланова комисије за одбрану мастер/магистарског рада

1. **др Милица Дробац-Павићевић, председник**
2. **др Драженко Јоргић, члан**
3. **др Александра Хаџић, члан**
4. **др Сениша Суботић, члан – ментор**

У Бањој Луци, дана 18.09.2024. године





УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
UNIVERSITY OF BANJA LUKA
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ БАЊА ЛУКА
FACULTY OF PHILOSOPHY BANJA LUKA
Булевар војводе Петра Бојовића 1А, Бања Лука
Телефон: 051/322-780, 322-790, 323-080, 323-530
Fax: 051/325-811 e-mail: info@ff.unibl.org



KOMISIJA ZA OCJENU ZAVRŠNOG-MASTER RADA „PARENTIFIKACIJA, GENERALNA PORODIČNA DISFUNKCIONALNOST I KRITERIJUMI ODABIRA ZANIMANJA“, kandidata Zorice Pušić

**NASTAVNO-NAUČNOM VIJEĆU
FILOZOFSKOG FAKULTETA
UNIVERZITETA U BANJOJ LUCI**

Na sjednici Nastavno-naučnog vijeća Filozofskog fakulteta u Banjoj Luci održanoj 04.09.2024. godine imenovana je Komisija za ocjenu završnog-master rada pod nazivom: „PARENTIFIKACIJA, GENERALNA PORODIČNA DISFUNKCIONALNOST I KRITERIJUMI ODABIRA ZANIMANJA“, kandidata Zorice Pušić (rješenje br. 07/3.1435-33/24).

Komisija je radila u sastavu:

1. dr Milica Drobac-Pavićević, vanredni profesor Filozofskog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci, predsjednik
2. dr Draženko Jorgić, redovni profesor Filozofskog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci, član
3. dr Aleksandra Hadžić, redovni profesor Filozofskog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci, član
4. dr Siniša Subotić, vanredni profesor Filozofskog fakulteta (PMF) Univerziteta u Banjoj Luci, član (mentor)

Nakon uvida u dostavljenu dokumentaciju, Komisija podnosi sljedeći

**IZVJEŠTAJ
o ocjeni završnog-master rada**

1. Biografski podaci kandidata

Zorica Pušić je rođena 24.01.1998. godine u Imlanima, gdje je upisala i završila osnovnu školu. Nakon toga, upisuje Gimnaziju u Banjoj Luci, prirodno-matematički smjer, koju završava 2016. godine i iste godine upisuje prvi ciklus studija Psihologije na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci. Diplomirala je 2020. godine i iste godine nastavlja školovanje na drugom ciklusu studija, na istom fakultetu, gdje se opredjeljuje za pedagoški modul master studija. Učestvovala je na nekoliko naučnih konferencija u organizaciji fakulteta, u Beogradu i Banjoj Luci. U toku studiranja volontirala je u JU Domu za djecu i omladinu bez roditeljskog staranje „Rada Vranješević“ i Dnevnom centru za djecu „Nova Generacija“. U toku studiranja je bila stipendista Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske, u kategoriji „Uspješni studenti“. Od 2022. godine je zaposlena u ljudskim resursima MF banke, a od 2024. godine je u edukaciji Porodične sistemske psihoterapije u organizaciji AST Centra za edukaciju.



2. Obim i struktura rada

Master rad kandidata Zorice Pušić napisan je na ukupno 30 stranica glavnog teksta, A4 formata, Times New Roman tekстом величине 12, са проредом 1,5. Структуру рада, поред насловне стране, сажетака на српском и енглеском језику, чине слjedeћа поглавља главног текста:

1. Uvod (str. 7-12), са подсекцијама:
 - Parentifikacija: дефиниција и врсте (str. 7-8)
 - Parentifikacija и одабир занимања (str. 8-9)
 - Generalna породична дисфункција и одабир занимања (str. 9-10)
 - Циљ истраживања (str. 10-12)
2. Metod (str. 13-17), са подсекцијама:
 - Uzorak (str. 13-14)
 - Prikupljanje података (str. 15)
 - Varijable и instrumenti (str. 15-16)
 - o Upinik parentifikacije (str. 15)
 - o Indeks породичног функционисања и промјена (str. 15-16)
 - o Liste критеријума / мотива за одабир студија, односно радног ангажмана (str. 16)
 - o Sociodemografske и контролне варијабле (str. 16)
 - Analitičko-statistička обрада података (str. 16-17)
3. Rezultati (str. 18-25), са подсекцијама:
 - Upitnik parentifikacije: eksplorativna факторска анализа (str. 18-19)
 - Korelacije критеријума за студирање и радни ангажман са димензијама parentifikacije и породичне дисфункционалности (str. 20-22)
 - Razlike у parentifikaciji и породичној дисфункционалности између помагаћких и непوماгаћких занимања (str. 22-25)
4. Diskusija (str. 26-32), са подсекцијом:
 - Zaključak и ограничења истраживања (str. 30-32)
5. Literatura (str. 33-36)

3. Teorijska zasnovanost i metodološka utemeljenost istraživanja

Kandidatkinja definiše parentifikaciju и njene podtipove (emocionalnu и instrumentalnu) и rezimira dosadašnja saznanja о vezi ове овог аспекта nefunkcionalne породичне динамике са karijernim одлукaма и одabarima, примарно у контексту tzv. помагаћких и непوماгаћких професија. Objašnjava се да parentifikacija може да predisponira особу ка одабирu помажућих професија, због тога што потпомаже креирању унутрашњих радиh модела по којима дијете, односно каснија одрасла особа, доживљава себе као nekoga ко треба да буде на услузи другима и да задовољава njihove emocionalne и/или fizičke потребе. Dalje се objašnjava mogućnost да поред parentifikacije, generalna, kumulativna (porodična) дисфункција или trauma могу бити те које су presudne у каснијим karijernim одлукaма. Konkretno, према postavkama Teorija izgradnje karijere (CCT), ljudi vrše različita ponašanja, formiraju stavove и uvjerenja и стићу kompetencije у procesu pokušaja да „razriješe“ svoje lične traume и креирају своје lične narative („životne teme“). Dat је pregled saznanja о vezi parentifikacije и generalne дисфункције и traume са одабирима занимања, zasnovan на актуелним svjetskim sistematizacijama nalaza на ову temu, као и selekciji ključnih individualnih истраживања.



Kandidatkinja poentira da su manifestacije disfunkcionalnih tendencija u porodici u kontekstu odabira zanimanja nešto što može da ima i negativne i pozitivne efekte na kasnije karijerne prosperitete, tj. da se može govoriti o „kompetenciji uz cijenu“, jer takve porodične okolnosti mogu da predisponiraju ljude i ka sticanju kompetentnosti/vještina, ali i ka doživljavanju distresa/problema, u zavisnosti od intenziteta, konteksta i drugih moderacijskih faktora.

Cilj istraživanja

Izvedeno iz sistematizovanog teorijskog pregleda, kandidatkinja rezimira neke od najvažnijih motiva/kriterijuma koji se izdvajaju u kontekstu odabira pomažućih, u odnosu na nepomažuće profesije i inferiše da se ti kriterijumi u literaturi najčešće vezuju za relativno usku, domenski specifični broj zanimanja. Slično se može konstatovati i u kontekstu poređenja nivoa parentifikacije i drugih aspekata porodične disfunkcije između pomažućih i nepomažućih zanimanja, uz dodatnu opasku da se tipično ne vrši ispitivanje zasebnih doprinosa emocionalnog i instrumentalnog aspekta parentifikacije. U skladu s tim, kandidatkinja određuje cilj istraživanja kao proširenje dosadašnjih saznanja na temu veze parentifikacije i porodične disfunkcije sa odabirima zanimanja, kroz provjeru veze specifičnih aspekata parentifikacije – instrumentalne i emocionalne, kao i nivoa generalne porodične disfunkcionalnosti iz perioda odrastanja, sa individualnim motivima za odabir profesije na dva nivoa: 1) odabir studija i 2) odabir aktuelnog radnog angažmana (u zavisnosti od toga da li je ispitanik student ili radno angažovano lice).

Lista motiva za odabir zanimanja je kreirana zasebno za studiranje i radni angažman, i obuhvatila je široki spektar motiva koje osobe mogu uzeti u obzir prilikom karijernih odabira – i u okviru pomagačkih i okviru nepomagačkih profesija. Uz prikladnu iznijetu argumentaciju, kao prediktori motiva u vezi sa karijernim odabirima korišteni su: a) generalna porodična disfunkcija (porodična klima, dinamika, prevazilaženje problema i interpersonalno povjerenje), koja predstavlja nešto opštiju mjeru i b) emocionalna i instrumentalna parentifikacija, kao nešto užu, domenski specifičniji aspekti potencijalno nefunkcionalne porodične dinamike.

U istraživanju je izvršena i komparacija prosječnih skorova dimenzija parentifikacije i opšte porodične disfunkcije u odnosu na pomagačko-nepomagački statusa studija, odnosno radnog angažmana, uz opasku da je ideja u ovom pogledu bila da se „zabaci široka mreža“, tj. da se u obzir uzme veći broj različitih relevantnih zanimanja – a ne da se posmatraju samo izdvojene podgrupe specifičnih zanimanja – i da se provjeri da li se očekivani trendovi viših skorova parentifikacije i porodične disfunkcije javljaju na krovnom, agregiranom nivou pomažućih u odnosu na nepomažuće profesije. Kategorizacija pomagačkog statusa profesija za ove potrebe je izvedena u skladu sa standardnom dihotomizacijom ‘pomagačkih nasuprot nepomagačkih profesija’, koja se dominantno susreće u literaturi. Pored ovog, razmotrena je i klasifikacija pomagačkih zanimanja na podkategorije pomagačkih zanimanja u užem i širem smislu. Ovakva pridodana predložena trojna podjela pomagačko-nepomagačkog statusa profesije je racionalistički određena, imajući u vidu da se u istraživanjima često kompariraju „prototipalne“ pomažuće i nepomažuće profesije, dok se druge profesije sa spektra tipično ne uzimaju u obzir. Takođe, ovakva podjela je inspirisana i nalazima nekih istraživanja koja pronalaze razlike čak i unutar samih generalnih grupa pomažućih profesija, što ukazuje na potrebu da se klasifikacija pomagačko-nepomagačkog statusa profesija učini nešto finijom.

4. Metod istraživanja

Uzorak istraživanja je obuhvatio ukupno 456 odraslih ispitanika sa BiH teritorije (79.8% iz Republike Srpske), od čega su većina bile žene (73%). Zahvaćen je uzrasni raspon od 18 do 45 godina starosti, sa prosječnim uzrastom od 26.25 ($SD=6.51$) godina. Uzorkom su konceptualno obuhvaćene dvije podgrupe ispitanika: 1) ispitanici koji imaju status studenta ($N=240$) i 2) ispitanici koji imaju



neki vid radnog angažmana ($N=282$), uz određeno preklapanje između ovih poduzoraka, jer okvirno oko trećine studenata uporedo sa studiranjem prijavljuje i neke vidove radnih angažmana.

Proces prikupljanja podataka je realizovan onlajn, uz pomoć internet ankete, koja je kreirana u 1K platformi (<https://www.1ka.si/d/en>). Anketa je bila anonimna, dobrovoljna i sadržavala je osnovne informacije o svrsi istraživanja i namjeni podataka, uz priložene kontakt informacije u slučaju javljanja nejasnoća ili distresa prouzrokovanog samim sadržajem ankete.

Prije glavnog prikupljanja podataka, izvršena je mini-pilot provjera, na prigodnom uzorku studenata i kolega iz psihološke struke koji su imali zadatak da pregledaju preliminarne verzije instrumenata i vrte komentare u vezi sa njihovom obuhvatnošću i razumljivošću sadržinskih formulacija.

U istraživanju su korištene sljedeći instrumenti i varijable:

- Upinik parentifikacije – koji je konstruisan za potrebe ovog istraživanja.
- Indeks porodičnog funkcionisanja i promjena (SCORE-15; Stratton et al., 2010) – kao mjera generalne porodične nefunkcionalnosti.
- Liste kriterijuma / motiva za odabir studija, odnosno radnog angažmana – kreirane su za potrebe ovog istraživanja i obuhvataju po 11 generalnih kriterijuma za upis odabir studija, odnosno radnog angažmana.
- Sociodemografske i kontrolne varijable – na osnovu sociodemografskih varijabli je ako-onda petljama određivano da li će se ispitanicima prikazivana lista motiva za odabir studija, lista motiva za odabir radnog angažmana ili oboje. Ispitanici su dobili i upite u vezi sa svojim studentskih i/ili radnim statusom i nazivima i usmjerenjima svojih odabranih profesija, iz čega je maunelno izvršena klasifikacija tipa zanimanja u pomagačka (u užem i širem smislu) i nepomagačka, odvojeno za studije i radne angažmane.

Sve skale su pokazale zadovoljavajuće psihometrijske karakteristike na obuhvaćenom uzorku, uključujući i novokonstruisani upitnik parentifikacije, za koji je bilo moguće izdvojiti faktore emocionalne i instrumentalne parentifikacije.

Analize su rađene u programima JASP (JASP Team, 2024), FACTOR (Ferrando & Lorenzo Seva, 2017) i Excel. Analize odgovora otvorenog tipa, tj. pravljene kategorija pomagačko-nepomagačkog statusa profesija, sažimanje motiva za odabir profesija i deskriptivno grupisanje tipova studija i radnih angažmana vršeno je manuelno, uz kontrolnu polu-automatsku provjeru klasifikacija zasnovanu na Chatbot GPT-4o AI endžinu (<https://chat.chatbotapp.ai/?model=gpt-4o>).

5. Rezultati istraživanja

Na početku, prije razmatranja glavnih istraživačkih pitanja, dati su rezultati eksplorativne faktorske analize za novokonstruisani upitnik parentifikacije, koji je pokazao jasnu dvofaktorsku strukturu i adekvantne psihometrijske karakteristike, uključujući i konvergentnu vezu sa SCORE-15 skalom.

Glavni rezultati istraživanja pokazuju da se interes za profesiju izdvaja kao najvažniji kriterijum za odabir zanimanja, kako za studente (84.2%) tako i za radno angažovane ispitanike (51.8%). Na nivou kriterijuma za odabir studija, dobijene korelacije sugerišu da iskustvo porodične disfunkcionalnosti i parentifikacije blago korespondira sa afinitetima ka pomažućim motivima, dok su istovremeno povezani sa sniženom brigom o kasnijoj mogućnosti zaposlenja. Kod kriterijuma za odabir radnog angažmana, iskustvo porodične disfunkcionalnosti i parentifikacija koreliraju sa većom šansom da se izbor vrši po principu jedine dostupne prilike.



U pogledu odnosa parentifikacije i porodične disfunkcionalnosti sa pomagačkim ili nepomagačkim statusom profesije, dobijene su parcijalne potvrde očekivanih trendova iz ranijih istraživanja – u kojima se uočavaju veze između povišene parentifikacije i porodične disfunkcionalnosti sa odabirom pomagačkih zanimanja. Javljaju se viši skorovi porodične disfunkcionalnosti kod osoba koje biraju pomagačke studije i radne angažmane, ali bez funkcionalnih razlika koje se mogu uočiti na planu emocionalne ili instrumentalne parentifikacije. Važno je naglasiti da je detekcija ovih efekata (razlika između tipova profesija) nedosljedno zavisila od uključivanja ili isključivanja u uzorak ispitanika sa dualnim studentskih i radnim statusom – što je u jednom slučaju (na nivou klasifikacije studija) dovelo do kristalizacije statističkog efekta, a u drugom slučaju (na nivou klasifikacije radnih angažmana) do njegovog iščezavanja. Čak i u okolnostima u kojima su se javili, statistički efekti su bili relativno niski, objašnjavajući samo oko 2.3-2.5% međugrupnog varijabiliteta u skorovima. Ovo sugerise da pokušaj detekcije razlika u nefunkcionalnoj porodičnoj dinamici na opštem, heterogenom uzorku, izvjesno iziskuje drastično veće brojeve ispitanika od onog što je obuhvaćeno ovim istraživanjem i, u retrospektivi, vjerovatno osvjetljava zašto prethodne slične studije pomagačko-nepomagačkih profesija tipično koriste ciljano uzorkovanje, tj. vrše komparacije između vrlo distinktnih, „prototipalnih“ grupa pomagačkih i nepomagačkih profesija, koje su naglašeno unutargrupno homogene, a međugrupno heterogene, što po definiciji olakšava uočavanje međugrupnih razlika.

Istovremeno, ovi nalazi ukazuju da vjerovatno postoje distinktni klasteri ispitanika (u slučaju ovog istraživanja, to su oni koji imaju i status studenta i koji imaju neke vidove radnih angažmana) – čije karakteristike, potencijalno nelinearno, moderiraju intenzitete efekata koje je moguće opaziti. Takođe, izgleda i da sam metod klasifikacije pomagačko-nepomagačkog statusa profesija utiče na mogućnost detekcije efekata. Tako je u slučaju provjere razlika na nivou radnog angažmana efekat bio snažniji ako se pomagačke profesije razdvoje na podgrupe pomagačkih profesija u užem i širem smislu, nego ako se posmatraju dihotomno, tj. samo kao pomagačke i nepomagačke. U ovom slučaju, efekat viših skorova generalne porodične disfunkcije primarno je lokalizovan na razliku između grupe pomagačkih profesija u širem smislu, u odnosu na grupu nepomagačkih profesija. Međutim, u slučaju provjere razlika na nivou studijskih programa, razlika je bila snažnija u slučaju proste dihotomizacije na pomagačke i nepomagačke profesije, dok je u slučaju razdvajanja na podkategorije pomagača u užem i širem smislu, obrnuto prethodnom slučaju, trend efekta bio primarno lokalizovan na razliku između grupe pomagača u užem smislu i grupe nepomagača. Kandidatkinja daje više mogućih objašnjenja za ove opažene trendove, uključujući i mogućnost da je riječ o statističkim artefaktima specičnog uzorka.

Iako sa relativno niskim intenzitetima statističkih efekata, dobijeni nalazi reflektuju potencijalne mehanizme kojima parentifikacija i porodična disfunkcija mogu da informišu donošenje karijernih odluka. Pri tome je važno naglasiti da se stiče dojam mnogo kompleksnijih mehanizama u pozadini ovih relacija, pri čemu su parentifikacija i porodična disfunkcionalnost samo neki od mnogobrojnih kriterijuma koje treba uzeti u obzir kada se ispituje problematika odabira zanimanja.

Kandidatkinja daje i nekoliko ograda i ograničenja istraživanja i dobijenih nalaza, prevashodno vezano za sam uzorak i metode prikupljanja podataka.



УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
UNIVERSITY OF BANJA LUKA
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ БАЊА ЛУКА
FACULTY OF PHILOSOPHY BANJA LUKA
Булевар војводе Петра Бојовића 1А, Бања Лука
Телефон: 051/322-780, 322-790, 323-080, 323-530
Fax: 051/325-811 e-mail: info@ff.unibl.org

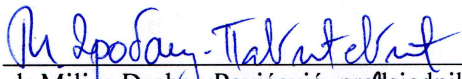


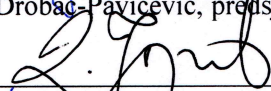
6. Zaključak i prijedlog

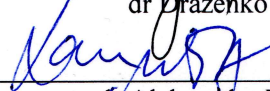
Na osnovu analize master rada kandidata Zorice Pušić, pod nazivom: „Parentifikacija, generalna porodična disfunkcionalnost i kriterijumi odabira zanimanja“, Komisija utvrđuje da rad zadovoljava kriterijume za odbranu i predlaže Naučno-nastavnom vijeću Filozofskog fakulteta u Banjoj Luci da prihvati Izvještaj Komisije o ocjeni master rada i odobri njegovu odbranu.

Banja Luka, 9. septembar 2024. godine

Članovi komisije:


dr Milica Drobac-Pavićević, predsjednik


dr Draženko Jorgić, član


dr Aleksandra Hadžić, član


dr Siniša Subotić, član-mentor

Изјава 1

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ

Изјављујем да је
мастер/магистарски рад

Наслов рада: **Парентификација, генерална породична дисфункционалност и критеријуми одабира занимања**

Наслов рада на енглеском језику: **Parentification, general family dysfunctionality, and criteria for choosing occupations**

- ☒ резултат сопственог истраживачког рада,
- ☒ да мастер/магистарски рад, у цјелини или у дијеловима, није био предложен за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- ☒ да су резултати коректно наведени и
- ☒ да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

У Бањој Луци 18.09.2024. године

Потпис кандидата



**Изјава којом се овлашћује Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци да
мастер/магистарски рад учини јавно доступним**

Овлашћујем Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци да мој мастер/магистарски рад, под насловом **Парентификација, генерална породична дисфункционалност и критеријуми одабира занимања**, који је моје ауторско дјело, учини јавно доступним.

Мастер/магистарски рад са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату, погодном за трајно архивирање.

Мој мастер/магистарски рад, похрањен у д и г и т а л н и р е п о з и т о р и ј у м Универзитета у Бањој Луци, могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце

Креативне заједнице (Creative Commons), за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство

2. Ауторство - некомерцијално

3. Ауторство - некомерцијално - без прераде

4. Ауторство - некомерцијално - дијелити под истим условима

5. Ауторство - без прераде

6. Ауторство - дијелити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

У Бањој Луци 18.09.2024. године

Потпис кандидата



Изјава 3

**Изјава о идентичности штампане и електронске верзије
мастер/магистарског рада**

Име и презиме аутора: **Зорица Пушић**

Наслов рада: **Парентификација, генерална породична дисфункционалност и критеријуми одабира занимања**

Ментор: **Проф. др Синиша Суботић**

Изјављујем да је штампана верзија мог мастер/магистарског рада идентична електронској верзији коју сам предао/ла за дигитални репозиторијум Универзитета у Бањој Луци.

У Бањој Луци 18.09.2024. године

Потпис кандидата

